

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Katolická teologická fakulta
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Pavel Souček

**VSTUPNÍ A TRVALÁ FORMACE
TRVALÝCH JÁHNŮ V BRNĚNSKÉ
DIECÉZI**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th.D.

Praha 2012

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

20. června 2012

Bibliografická citace:

Vstupní a trvalá formace trvalých jáhnů v brněnské diecézi [rukopis]: Bakalářská práce / Pavel Souček; vedoucí práce: Aleš Opatrný. – Praha, 2012.— 67 s.

Anotace

Cílem této bakalářské práce na téma „Vstupní a trvalá formace trvalých jáhnů v brněnské diecézi“ je popsat a následně vyhodnotit formaci aspirantů, kandidátů i jáhnů po vysvěcení, v brněnské diecézi, a to v horizontu let 2000 až 2010.

Práce se skládá ze dvou částí. V té první je popsána obnova trvalého jáhenství po II. vatikánském koncilu, obecná služba trvalého jáhna v tradici Církve a církevních dokumentech, které se k tomuto tématu vztahují zejména v obecné rovině.

Druhá část pojednává o vlastní formaci trvalých jáhnů, a to jak vstupní formaci pro kandidáty trvalého jáhenství, tak formaci pro trvalé jáhny po jejich vysvěcení, jak je implementována v brněnské diecézi.

Na závěr je pak tato formace analyticky zhodnocena.

Klíčová slova

Jáhenství, trvalý jáhen, diakonát, služba, formace.

Bibliographic citation:

Initial and permanent formation of permanent deacons in Brno Diocese [manuscript]: Bachelor's thesis / Pavel Souček; Supervisore: Aleš Opatrný. – Prague, 2012. — 67 s.

Abstract

The aim of this Bachelor thesis called “Initial and Permanent Formation of Permanent Deacons in Brno Diocese” is to describe and then evaluate the formation of permanent deacons, applicants and deacons already ordained in Brno Diocese in the time period of 2000 to 2010.

The thesis consists of two parts. The first part describes the restitution of permanent diaconship after the II. Vatican Council, the general service of the permanent diaconship in the tradition of the Church and Church documents, which relate to this topic on a general level.

The second part deals with the formation of permanent deacons including the initial formation for applicants for permanent diaconship and formation of permanent deacons after their ordination as it is implemented in Brno Diocese.

The final part provides an analytical assessment of the formation.

Key words

Deaconship, permanent deacon, diaconate, service.

Počet znaků (včetně mezer): 79448

Poděkování

Děkuji zejména vedoucímu své bakalářské práce Doc. Ing. Mgr. Aleši Opatrnému, Th.D. za jeho podnětné připomínky a rady, kterými přispěl ke zpracování této práce.

Dále děkuji své manželce a dceři za jejich trpělivost, kterou se mnou měly během celého mého studia. Dceři pak dále děkuji za jazykovou korekturu práce.

Rád bych také poděkoval vedoucímu formace trvalých jáhnů v brněnské diecézi P. Mgr. Petru Vrbackému, moderátorovi trvalých jáhnů Mgr. Josefu Múčkovi a biskupskému delegátovi pro trvalé jáhny brněnské diecéze P. Mgr. Jaroslavu Čuprovi, bez jejichž pomoci a přispění by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Formace a život trvalých jáhnů.....	9
1. Obnova trvalého jáhenství po Druhém vatikánském koncilu	10
1.1 Služba trvalého jáhna v tradici Církve.....	11
1.2 Biblické kořeny.....	11
1.2.1 Pojem diakonos.....	12
1.2.2 Diakonie Krista	12
1.2.3 Diakonát v době apoštolů	14
1.2.4 Ustanovení diakonátu – Sk 6,1-7	15
1.2.5 Další novozákonní texty	18
1.2.6 Druhý vatikánský koncil a pokoncilové Magistérium.....	19
1.2.7 Dokumenty Druhého vatikánského koncilu	21
1.2.8 Obnova trvalého jáhenství po II. V.K.....	24
1.2.9 Kodex kanonického práva	25
1.2.10 Katechismus katolické církve	26
1.2.11 Základní normy a Směrnice.....	27
1.3 Různé dimenze služby trvalého jáhna	29
1.3.1 Trojí munus.....	29
1.3.2 Liturgická služba.....	36
1.4 Otázka jáhenství žen	42
1.5 Shrnutí.....	45
2. Vlastní formace trvalých jáhnů v brněnské diecézi	46
2.1.1 Období od roku 2000 do roku 2004.....	46
2.1.2 Období od roku 2004 do 2010 (do současnosti).....	46
2.1.3 Období formace	47
2.1.4 Doba aspirantury.....	49
2.1.5 Kandidatura.....	51
2.1.6 Služba lektorátu a akolytátu.....	53

2.1.7	Období formace po vysvěcení	54
2.1.8	Rozměry přípravy	55
2.1.9	Manželství trvalého jáhna	56
2.1.10	Role manželky trvalého jáhna při jeho formaci	57
2.2	Následná formace trvalých jáhnů	60
2.3	Zhodnocení formace trvalých jáhnů v brněnské diecézi	63
	Seznam literatury	66

Formace a život trvalých jáhnů

Již několik let se zajímám o trvalé jáhenství a proto, když mi byla dána možnost, zvolil jsem je i jako téma své bakalářské práce.

Cílem této bakalářské práce je poskytnout souhrnný pohled na různé dimenze služby trvalého jáhna v kontextu Církevní tradice a na formaci kandidátů trvalého jáhenství v brněnské diecézi a následnou formaci jáhnů po jejich vysvěcení.

Práce je rozdělena na dvě části. V první části je popsáno trvalé jáhenství obecně. Poskytuje stručný pohled na trvalé jáhenství a jeho službu v novozákonním období, nauku Magistéria od Druhého vatikánského koncilu, jsou zde popsány různé dimenze služby trvalého jáhna.

Druhá část se pak zaměřuje na vlastní formaci kandidátů trvalého jáhenství v brněnské diecézi v posledních deseti letech, tj. od roku 2000 do roku 2010. Věnuje se přípravnému období, období aspirantury, kandidatury a následně formaci postordinanční. Jsou analyzovány rozměry formace k jáhenství – lidský, duchovní, intelektuální a pastorační. Tato formace reflektuje tři základní roviny vztahů: vztah k sobě, vztah k bližnímu a vztah k bohu.

Základními prameny práce byly *Směrnice pro formaci, život a službu trvalých jáhnů v České republice* a *Základní normy pro formaci trvalých jáhnů, směrnice pro službu a život trvalých jáhnů*, dále pak dokumenty *Magistéria* a dokumenty papežů.

1. Obnova trvalého jáhenství po Druhém vatikánském koncilu

Jednota Církve neznamena jednotvárnost, ale organickou integraci oprávněných rozdílů či odlišností. Jde o společenství mnoha údů, spojených v jedno tělo, jediné tělo Kristovo. Proto je zapotřebí, aby církve povzbuzovala všechny pokřtěné a biřmované k tomu, aby si uvědomovali svůj aktivní podíl na životě Církve. V množství těchto rozličných služeb určených k budování Kristova těla, mají svěcení služebníci, a tedy i jáhni, zvláštní účast na poslání, které Kristus svěřil apoštolům.

Následující kapitoly se věnují službě jáhna v tradici Církve. Nejprve se pokusíme o analýzu vzniku a charakteristickým rysům této služby v Novém zákoně, následně pak znovuoobnovení trvalého jáhenství ve světle Druhého vatikánského koncilu a pokoncilového Magistéria. Rozlišíme a specifikujeme různé dimenze služby trvalého jáhna. Na počátku je rozebráno trojí poslání – službu slova, liturgickou službu a službu charity. Potom různé formy zapojení jáhnů do pastorače a ukážeme vzájemný vztah mezi manželstvím (manželskou službou) a jáhenskou službou. V textu vytyčíme základní teologická východiska pro obě služby, principy při hledání rovnováhy a jednoty. Poukážeme na přínos manželky ve službě jáhna i na některá specifika a nebezpečí pochopení jáhenské služby.

1.1 Služba trvalého jáhna v tradici Církve

Poznání služby jáhnů v Novém zákoně a v tradici církve je nezbytným základem pro úplnou a správnou teologickou reflexi o službě jáhna v dnešní době.¹

„Každá doba se musí svým vlastním způsobem snažit porozumět svatým knihám.“²
Na základě tohoto se seznámíme s biblickými kořeny této služby a s dokumenty Druhého vatikánského koncilu a pokoncilového Magistéria.

1.2 Biblické kořeny

Jáhenství jako vlastní a trvalá součást hierarchie má svůj původ v Novém zákoně. Právě toto období zásadním způsobem formovalo tuto církevní službu. V dalším textu se budeme věnovat novozákonnímu kontextu a místům v novozákonních spisech, které se věnují jáhenství – diakonátu. Díky tomu můžeme proniknout do chápání diakonátu a diakonie v prvotní církvi.

¹ srov. DV21

² Ratzinger, J.: Předmluva k dokumentu Biblické komise. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: Výklad Bible v církvi. Kostelní Vydří: KNA 2007

1.2.1 Pojem diakonos

V profánním jazyku novozákonní doby, řecké slovo diakonos znamenalo služebník, často ten, který obsluhoval u stolu – číšník.³ V helénistickém období se slovem diakonos začali označovat i kultovní, či chrámoví úředníci, přičemž tento výraz částečně předjímal pozdější křesťanský význam. Výraz diakonos se v Novém zákoně vyskytuje cca 30krát, odvozené významy asi 10krát. Uvedené výrazy mají v převážné míře svůj běžný význam – sluha (služebník), sloužit či služba. V některých případech⁴ však začíná být zřejmé, že jejich význam dostává nový obsah vztahující se na zvláštní funkci v Církvi.⁵ Pojem diakonos je nevyhnutné chápat i v kontextu starozákonního slova „ebed“, které bylo titulem krále Davida.⁶ V tomto kontextu slovo nabývá „královský“ rozměr.

1.2.2 Diakonie Krista

Vtělení Krista představuje novou tvář Boha – nepředstavitelný zvrat v jeho dosavadním chápání. Bůh – Kirios (Pán) je Diakonos (Služebník) všech.⁷ On, který měl božskou přirozenost, nelpěl na své rovnosti s Bohem, ale zřekl se sám sebe, vzal na sebe přirozenost služebníka a stal se podobný lidem. Ponižil se, stal se poslušným k smrti a to smrti křížem.⁸ Toto ponížení se zvýrazňuje použitím slova otrok – doulos (služebník, otrok, sluha).

³ Mk 1,31; Lk 10,40; J 12,2

⁴ např. Flp 1,1 1Tim3,8-13 Rim 16,1

⁵ DOUGLAS, J.D.: Nový biblický slovník. Praha: Návrat domů 2009, s.164-165

⁶ DUKA, D.: Úvod do SZ [online]. [cit. 2011-11-10] Dostupné z: <http://krystal.op.cz/pub/udps3.htm>

⁷ MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: Diakonát – vývoj a perspektivy. Praha: Krystal OP 2008, s.13

⁸ Flp 2,6-8

Tyto překlady a výklad nabízí radikálnější chápání Kristovy služby lidem. Přitom však toto ponížení má vzpomínaný královský a mesiášský charakter. Ježíš v tomto duchu vyzývá i apoštoly: „Víte, že ti, kdo stojí v čele národů, jim vládnou jako páni a že velmoži jim dávají pocítit svou moc. Mezi vámi to tak být nesmí: naopak ten, kdo se bude mezi vámi chtít stát velikým, bude vaším služebníkem, a ten, kdo bude mezi vámi chtít být první, bude vaším otrokem. A tak syn člověka nepřišel, aby se mu sloužilo, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé“.⁹ Kristus je tedy „diákonem par excellence“.¹⁰

V obraze dobrého pastýře je shrnuta diakonie Ježíše Krista¹¹. V Novém zákoně pak nacházíme dvě známá Ježíšova podobenství s diakonickými motivy - O milosrdném Samařanovi¹² a O posledním soudu, kde jsou vyjádřeny skutky milosrdenství¹³. V obou těchto podobenstvích je obsažen dvojitý aspekt. Kristus je současně subjektem i objektem diakonie. Diakonie se projevuje skrze Ježíše Krista, ale i na něm. Pravý čin lásky je proto skrytým způsobem spojen vždy s Kristem. Teprve poslední soud odhalí toto skryté znamení Kristovy diakonické činnosti.

⁹ Mt 20,25-28

¹⁰ DOUGLAS, J.D: Nový biblický slovník. Praha: Návrat domů 2009, s. 165

¹¹ J 10

¹² L 10, 25-37

¹³ Mt 25, 31-44

1.2.3 Diakonát v době apoštolů

Při působení apoštolů Petra a Pavla se setkáváme s jejich různými společníky. Jednak jsou to jejich přímí společníci v apoštolském úřadě (např. Silván, Timotej, Títus, Apollo) a dále různí spolupracovníci podílející se na apoštolátě a službě v prvocírkevních obcích, např. Epafrodit, Epafras, kteří jsou nazýváni služebníky Krista. V listě Filipánům, Pavel pozdravuje „episkopy a diakony“¹⁴. V tomto případě nám přichází na mysl služby, které s v Církvi později vyvinou.¹⁵

Je zřejmé, že terminologie označující jednotlivé služby nebyla dosud ustálená. Používaly se tedy různé termíny: proistamenoí, kteří stojí v čele a napomínají ostatní, hegumenoí (představení) – „kteří vám hlásali Boží slovo“, hovoří se o „poslaných“ mužích, kteří vedou, misionáři, proroci, učitelé.

„On dal jedněm, aby byli apoštoly, jiným, aby byli proroky, anebo zase evangelisty či pastýři a učiteli, a tak uspořádal svaté k dílu...“¹⁶. Pavel připomíná i Stefanasa, Fortunáta a Achaika, kteří „se dali do služby svatým“ a vyzývá Korint’any: „Ještě jedno doporučení, bratři... I vy se podřizujte takovým lidem a každému, kdo s nimi pracuje a namáhá se“¹⁷

¹⁴ Flp 1,1

¹⁵ MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: Diakonát – vývoj a perspektivy. Praha: Krystal OP 2008, s.15

¹⁶ Ef 4,11-12

¹⁷ MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: Diakonát – vývoj a perspektivy. Praha: Krystal OP 2008, s.15; 1Kor 16,15-17

Činnosti vyjádřené těmito výrazy naznačují, že k ustálení oficiálních názvů docházelo krátce po vzniku těchto funkcí. Z výše uvedených citací Nového zákona vyplývá, že „prvotní Církev připisovala utváření různých služeb působení Ducha svatého a také iniciativě apoštolů, kteří vděčí za své vyslání Nejvyššímu a Pánu tohoto světa a kteří svůj úkol podporovat církve zakládají na té moci, kterou jim svěřil sám Pán.¹⁸

1.2.4 Ustanovení diakonátu – Sk 6,1-7

Za klasický text o ustanovení služby diákonů se považuje většinou Sk 6,1-7, i když se tu autor vyhýbá označení sedmi vybraných za diákonů.¹⁹ Z textu však vyplývá, že úloha sedmi byla „zcela určitě chápána jako diakonická.“²⁰ Příčinou volby sedmi se stává nespokojenost Řeků s tím, že Židé zanedbávají při rozdělování jejich vdovy. Jejich posláním bylo tedy zjednat nápravu této křivdy, která byla tím výraznější, že se jednalo o vdovy, které spolu se sirotky a cizinci, byly nejzranitelnější skupinou tehdejší společnosti. Proto je Bůh zahrnoval specifickou láskou a sám varoval před porušováním jejich práv: „Buď proklet, kdo křiví právo cizince, sirotka a vdovy!“²¹

¹⁸ MEZINÁRDNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: Diakonát – vývoj a perspektivy. Praha: Krystal OP 2008, s.15; srov. Mk 3,13-19; 6,6-13; Mt 28,16-20; Sk 1,15-26; Gal 1,10-24

¹⁹ DOUGLAS, J.D: Nový biblický slovník. Praha: Návrat domů 2009, s. 165; PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič; OPATRŇNÝ, M.: Zapojení stálých jáhnů českých a moravských diecézí v pastoraci [online]. [cit. 2011-11-10] Dostupné z: http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpt/vyuka/pastoralni_teologie, s.7-8

²⁰ KLIESCH, K.: Skutky apoštolů Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 5, Kostelní vydří: KNA 1999, s. 59

²¹ Dt 27,19

Na stížnosti Helénistů apoštolové reagovali: „Nesluší se, abychom my zanedbávali boží slovo a posluhovali u stolů. Spíše se mezi sebou, bratři, poohlédněte po sedmi mužích dobré pověsti, plných Ducha svatého a moudrosti, a ustanovíme je k té službě; my pak se budeme nadále horlivě věnovat modlitbě a službě slova“.²² Tuto jejich odpověď nelze chápat, že se distancovali od služby chudobným (potřebným), která jako by byla méně důležitá jako modlitba či služba slova.

Právě naopak, apoštolové si uvědomovali důležitost všech úřadů své služby, které díky své vnitřní jednotě byly konstitutivními prvky prvokřesťanských společenství, jejich růstu a oblíbenosti u Boha i u lidí. Tedy apoštolové, vědomi si důležitosti všech svých úřadů na straně jedné i vlastní neschopnosti je naplňovat na straně druhé, rozhodli se tedy svěřit část své zodpovědnosti oněm sedmi. Uvědomovali si, že za službu chudým má být někdo podobně zodpovědný,²³ jako jsou oni zodpovědní za modlitbu a službu slova. To však neznamenovalo zbavení se zodpovědnosti za Církev jako za celek, protože právě oni je pro tuto službu ustanovili. Řečeno jinak, služba chudým byla v Církvi natolik vážná a naléhavá, že apoštolové, aby byli schopni plnit úlohu hlavy místní Církve, potřebovali pomocníky, kteří by je v této službě natrvalo zastupovali.

²² Sk 6,2-4

²³ BOUBLÍK, V.: Boží lid. Kostelní Vydří: KNA 1997, s.305-308

Už v Novém zákoně je tedy možné vyzorovat jakousi „dvojkolejnost“ apoštolské služby. Jednou částí je hlásání a modlitba, druhou pak diakonie. Nebudeme jistě daleko od pravdy, když řekneme, že vzorem této „dvojkolejnosti“ byl Ježíšův život. „Procházel (Ježíš) celou Galilejí, učil v jejich synagogách, hlásal radostnou zvěst o Království a v lidu uzdravoval každou nemoc a každou slabost“.²⁴ Výsledkem tohoto svěření zodpovědnosti bylo urovnání sporu, „slovo Páně se rozrůstalo, v Jeruzalémě významně stoupal počet učedníků, i množství kněží bylo poslušno víry“.²⁵

Uvedený spor se stal podnětem k ustanovení sedmi, kteří ve skutečnosti již předtím působili v čele Jeruzalémské obce hlásáním a zejména pak službou chudým. Pro autora však bylo důležité podřídít jejich působení, zvláště pak hlásání Štěpána a Filipa, autoritě Dvanácti.²⁶ Co se týká otázky počtu sedmi, pravděpodobně autor vybral toto číslo s úmyslem archaizovat popisovanou událost. Lukáš přisoudil této události velmi významné místo. Její význam nebyl ani tak v ustanovení hierarchického pořadí, ale v tom, že se jedná o první případ delegování zodpovědnosti na ty, kteří měli potřebné vlastnosti a byli obdařeni charismatem.²⁷

²⁴ Mt 4,23

²⁵ Sk 6,7

²⁶ KLIESCH, K.: Skutky apoštolů Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 5, Kostelní vydří: KNA 1999, s. 59

²⁷ DOUGLAS, J.D: Nový biblický slovník. Praha: Návrat domů 2009, s. 165

1.2.5 Další novozákonní texty

Identita a služba dvou z oněch sedmi, se dále odhaluje v dalších textech Skutků apoštolů. Život Štěpána²⁸ se již v prvotní Církvi předkládá jako znamení radikálnosti, ale i naděje v diakonii. Oboje je člověk schopný uskutečnit pouze v jednotě s Kristem.²⁹ Filip se svou činností stává symbolem otevřenosti a misijního poslání diakonie, která hledí do budoucna.³⁰ „Jáhen musí *communio*-diakonii v Církvi uskutečňovat v tom smyslu, že buduje Církev budoucnosti. A to je podstatný a nenahraditelný přínos k nyní vyhlášené nové evangelizaci.“³¹

K prohloubení pochopení úřadu sedmi velmi napomáhají i jiné novozákonní texty. V těchto spisech není sice ještě uváděna pevná hierarchie, ale dá se v nich rozpoznat určitá diferenciacie. Se slovem *diakonos*, které označuje osobu jako člena vytvářející se hierarchie, se můžeme setkat v Flp 1,1 a dále pak v 1Tim 3,8-13. V těchto textech jsou diákonii uváděni v těsné vazbě s biskupem, což naznačuje jejich specifickou úlohu, vzájemný vztah a vedoucí postavení v prvocírkevních komunitách.³² V 1Tim 3,1-13 se vztah mezi episkopátem a diakonátem projevuje v podobě katalogových vlastností. Pavel upozorňuje, že diákonie „je nutno nejprve vyzkoušet a až potom, co se osvědčí, ať konají službu“.³³ Jejich službu však více nespecifikuje, neboť byla v té době již dostatečně známá a praktikovaná. Z tohoto důvodu neexistovala potřeba ji definovat, nebo více objasňovat.

²⁸ srov. Sk 6,8-7,60

²⁹ MEZINÁRDNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: *Diakonát – vývoj a perspektivy*. Praha: Krystal OP 2008, s.21

³⁰ PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: *Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II.*, Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

³¹ PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: *Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II.*, Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

³² BOUBLÍK, V.: *Boží lid*. Kostelní Vydří: KNA 1997, s.305-308; MEZINÁRDNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: *Diakonát – vývoj a perspektivy*. Praha: Krystal OP 2008, s.20

³³ srov 1Tim 3,10

1.2.6 Druhý vatikánský koncil a pokoncilové Magistérium

Od biblických dob přešlo trvalé jáhenství mnoha etapami. Po 1. století je možno zaznamenat v Církvi jeho rozmach a svůj vrchol dosahuje přibližně ve 4. – 5. století. Po této době se u nositelů objevují snahy převzít některé role příslušné kněžím a vlastní povinnosti přenechat nižším klerikům, zejména podjáhnům (subdiákonům). Tyto snahy na začátku zdánlivě povznesli diaconát na jakýsi imaginární vyšší stupeň, avšak v konečném důsledku přinesly ztrátu jeho identity a „zmrzačily“ ho jen na jakýsi předstupeň ke kněžství. Církevní praxe se nakonec ustálila na tom, že diaconát mohl přijmout jen ten, kdo se chtěl stát knězem.

Po téměř tisíci letech neexistence trvalého jáhenství, se o jeho obnovu pokusil Tridentský koncil (1545-1563), který v čase reformace významnou měrou přispěl k obnově církevní nauky a disciplíny. Otcové koncilu si byli plně vědomi, že trvalé jáhenství v průběhu dějin zcela ustoupilo do pozadí. Zřejmě bylo i toto důvodem, proč Tridentský koncil ustanovil, aby „trvalé jáhenství bylo obnoveno jako za předehšých časů, dle své podstaty, tj. jako originální služba v Církvi“.³⁴

Otci koncilu byla též připuštěna možnost, aby se v oblastech s nedostatkem kněžích (presbyterů), mohli být jako trvalí jáhnové ustanoveni i muži ženatí, v případě, že byli ženatí jen jednou. Bohužel toto přání koncilu nenašlo žádnou odezvu v praxi na dalších 400 let. Myšlenka na obnovu trvalého jáhenství dožrála až mnohem později. Pius XII započal první výraznější snahy o jeho obnovu, ale nakonec usoudil, že čas ještě nedozrál.³⁵

³⁴ KONGERGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU-KONGREGACE PRO KLÉRUS: Úvod k Základním normám pro formaci trvalých jáhnů a ke Směrnici pro službu a život trvalých jáhnů. 1998, čl.2

³⁵ KONGERGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU-KONGREGACE PRO KLÉRUS: Úvod k Základním normám pro formaci trvalých jáhnů a ke Směrnici pro službu a život trvalých jáhnů. 1998, čl.2; PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

Jeho přání naplnil až Druhý vatikánský koncil, který s ohledem na potřebné úkoly nařídil: „obnovit jáhenství jako vlastní a trvalý hierarchický stupeň“.³⁶ Třemi hlavními důvody pro obnovu trvalého jáhenství byly: a) touha obohatit Církev o úkoly jáhenské služby, které se jinak mohou uskutečňovat v mnoha zemích jen velmi těžko; b) vůle posilnit milostí svěcení ty, kteří konají jáhenskou službu; c) snaha směřující k tomu, aby se prostřednictvím posvátných služebníků pomohlo oblastem, kde je nedostatek kněží.³⁷ Přitom si však otcové koncilu jasně uvědomovali, že jáhenství nemá substituční úlohu ve vztahu ke kněžství, který „není možno ničím nahradit“.³⁸

Pokoncilové dokumenty (Sacrum diaconatus ordinem, Ad Pascendum, Kodex kano-nického práva, Katechizmus katolické církve a Direktář) dále rozvíjejí učení koncilu ve vztahu k jáhenství. Výslovně se pak zmiňují o „nesmazatelném charakteru“ jáhenství spojeném se stavem trvalé služby³⁹ a o neodstranitelném znaku, jenž připodobňuje jáhna ke Kristu⁴⁰. Tato nauka je v souladu s jeho svátostnou povahou, potvrzuje Boží věrnost v darech, neopakovatelnost svátosti a její trvalé místo v církevní službě. Taktéž dodává jáhenství teologickou hloubku, kterážto není omezena jen na praktickou funkci. Tyto dokumenty však otevírají i další otázky, které potřebují hlubší objasnění, např. vymezení specifického charakteru jáhenství a to, čím je vlastně odlišen od episkopátu a presbyterátu.⁴¹

³⁶ LG 29

³⁷ KONGERGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU-KONGREGACE PRO KLÉRUS: Úvod k Základním normám pro formaci trvalých jáhnů a ke Směrnici pro službu a život trvalých jáhnů. 1998, čl.2

³⁸ tamtéž

³⁹ tamtéž

⁴⁰ srov. KKC 1570

⁴¹ Tamtéž; MEZINÁRDNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: Diakonát – vývoj a perspektivy. Praha: Krystal OP 2008, s.57-58

1.2.7 Dokumenty Druhého vatikánského koncilu

Koncil, tak jak je možno tušit z výše uvedeného, v textech, kde se přímo hovoří o jáhenství⁴², si nečinil nárok jakkoliv se dogmaticky vyjadřovat k různým otázkám jáhenství a ani neměl ambice předložit o tomtéž systematickou nauku. Skutečným zájmem koncilu bylo obnovit trvalé jáhenství, a to z různých pohledů. O tomto svědčí i samotné koncilní texty, jež odráží rozmanitost teologických přístupů a též problémy s jejich začleněním v pastorační i věroučné rovině.⁴³

Hlavním dokumentem, který pojednává o trvalém jáhenství je konstituce *Lumen gentium*. Ostatní uvedené dokumenty se jen okrajově dotýkají některých aspektů jeho služby. Konstituce *Sacrosanctum concilium* svěřuje jáhnovi roli zastupovat kněze při liturgii⁴⁴. V konstituci *Dei verbum* vyzývá koncil jáhny k „vytrvalé duchovní četbě a důkladnému studiu Písma, aby se žádný z nich nestal povrchním kazatelem Božího slova, kterého nikdo neposlouchá“⁴⁵, aby se účinně oddali službě slova. Dekret *Christus Dominus* ukazuje, že služba jáhna je podílem na službě biskupa. Na nich „závisí i jáhni, kteří jsou posvěceni ke službě, a proto slouží Božimu lidu ve společenství s biskupem a jeho kněžstvem“⁴⁶.

⁴² srov. SC 35, LG 20, 28, 29, 41, OE 17, ChD 15, DV 25, AG 15, 16

⁴³ MEZINÁRDNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: *Diakonát – vývoj a perspektivy*. Praha: Krystal OP 2008, s. 73

⁴⁴ srov. SC35

⁴⁵ DV25

⁴⁶ ChD 15

V dekretu *Orientalium ecclesiarum* vyslovuje koncil přání, aby se i ve Východních církvích „obnovila instituce stálého jáhenství tam, kde již zanikla“⁴⁷. Dekret koncilu *Ad gentes* navrhuje biskupským konferencím, aby tam, kde to vyžadují pastorační potřeby, bylo obnoveno trvalé jáhenství. „Je totiž záhodno, aby muži, kteří vykonávají opravdovou jáhenskou službu tím, že kážou Boží slovo jako katecheté, nebo jménem faráře a biskupa řídí odlehlé křesťanské obce, nebo konají sociální či charitativní činnost, byli posilněni a těsněji spojeni s oltářem vkládáním rukou, ... aby pak plnili svou službu účinněji s pomocí svátostné milosti jáhenství“⁴⁸.

Nejvíce se však trvalému jáhenství a jeho službě věnuje dogmatická konstituce *Lumen gentium* ve třetí kapitole, kde je popsáno, jak Kristus prostřednictvím apoštolů, kteří „svěřili úkoly své služby v různých stupních různým jedincům (...) Bohem ustanovenou církevní službu vykonávají na různých stupních kněžství ti, kteří se už odedávna nazývají biskupy, kněžími a jáhny“⁴⁹.

Službu jáhna nejlépe přibližuje článek 29:

„Posilnění svátostnou milostí, slouží Božímu lidu ve společenství s biskupem a jeho kněžským sborem službou liturgickou, kazatelskou a charitativní.

Úkolem jáhna je, podle toho, jak mu to přidělila příslušná autorita, slavnostně udělovat křest, uchovávat a rozdělovat eucharistii, jménem církve asistovat při uzavírání manželství a žehnat mu, přinášet umírajícím svátostnou posilu na cestu do věčnosti, předčítat věřícím Písmo svaté, vyučovat a povzbuzovat lid, předsedat bohoslužbě a modlitbě věřících, udělovat svátostiny a vést smuteční a pohřební obřady.

⁴⁷ OE 17

⁴⁸ AG 16

⁴⁹ LG 28

Protože se věnují úkolům charitativním a administrativním, ať pamatují na výzvu sv. Polykarpa: 'Buďte milosrdní a horliví a postupujte podle pravdy Pána, který se stal služebníkem všech.'⁵⁰

Tyto úkoly konstituce označuje jako „nadmíru potřebné“ pro život Církve. Obnovení trvalého jáhenství spadá do kompetence biskupských konferencí, s možností vysvětit i starší muže žijící v manželství.⁵¹

⁵⁰ LG 29

⁵¹ srov. LG 29

1.2.8 Obnova trvalého jáhenství po II. V.K.

Ještě v motu proprio Pavla VI. *Sacrum diaconatus ordinem* ze dne 18. 6. 1967, čl. 5 se uvádí jedenáct základních úloh jáhna⁵², přičemž prvních osm má liturgickou povahu. Až na devátém místě se uvádí úkol jáhna „jménem hierarchie vykonávat úlohy charitativní a administrativní povahy i úlohy spjaté se sociální službou církve“.⁵³

Všechny tyto funkce má plnit v dokonalém spojení biskupem a kněžími a jak je to možné, mají být součástí pastoračních rad.⁵⁴

Apoštolská konstituce *Pontificalis romani recognitio* (1968) potvrzuje nový obřad udělování tohoto svěcení a definuje materii a formu samotného svěcení. Motu proprio *Ad Pascendum* (1972) hovoří podrobněji o některých zásadách, které se týkají přijetí jáhenství. Stanovuje obřad přijetí mezi kandidáty jáhenství. Jako podmínku pro vstup, uvádí přijetí služeb lektora a akolyty s dostatečným časovým odstupem. Pro stálé jáhny určuje povinnost modlit se alespoň část liturgie hodin. Pro ženaté jáhny platí zásada, že po smrti manželky již nesmí uzavřít nové manželství.⁵⁵

⁵² PAVEL VI.: *Sacrum diaconatus ordinem* [online]. [cit. 2011-09-11] Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19670618_sacrum-diaconatus_en.html

⁵³ POSPÍŠIL, C.V.: *Deus caritas est a diakoni* [online]. [cit. 2011-11-15] Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-4/Deus-caritas-est-a-diakoni.html>.

⁵⁴ CIC 512, §1

⁵⁵ KONGERGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU: *Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů*. 1998, čl. 38

1.2.9 Kodex kanonického práva

Současné základní normy o jáhenství promulgoval v roce 1983 papež Jan Pavel II. v kodexu kanonického práva. Deset kánonů hovoří výslovně o stálých jáhnech: kán. 236 – formace stálých jáhnů, kán. 276 – závazek modlit se liturgii hodin, kán. 281 – plat, kán. 288 – předpisy, které nezavazují stálé jáhny, kán. 1031 – věkové požadavky na kandidáty, kán. 1032 – studium a doba formace, kán. 1035 – povinnost vykonávat službu lektora a akolyty, kán. 1037 – závazek celibátu pro svobodné stálé jáhny, kán. 1042 – přijetí jáhenství pro ženatého muže, kán. 1050 – doklady vyžadované ke svěcení. První čtyři kánony jsou v II. knize – Boží lid, III. stať – Posvátní služebníci čili duchovní, ostatní jsou ve IV. knize – Posvěcující služba církve, VI. stať – Svátost svěcení.

Některé aspekty služby jáhna stanovuje rámcově Kodex v kánonech 273-289 – Povinnosti a práva duchovních: Jáhni mají přijmout a věrně plnit každou úlohu, kterou jim svěří ordinář a jejich služba tělu Kristovu bude o to účinnější, o co více budou vzájemně spolupracovat a vytvářet mezi sebou svazek bratrství a modlitby. Vzhledem k tomu, že se jáhen svěcením novým způsobem zasvětil Bohu, na službě jeho lidu, má se osobitým způsobem snažit o svatost, které dosáhne především věrným a neúnavným plněním pastorační služby. Mezi prostředky, které upevňují jáhna v jeho službě, Kodex uvádí denní účast na eucharistii, časté čtení Písma svatého a přistupování ke svátosti smíření, pravidelnou modlitbu, účast na exerciciích a úcta k Bohorodičce. Jáhni si mají též vážít těch sdružení, která svým „uspořádáním života a bratrskou pomocí podporují sebeposvěcování při výkonu posvátné služby a napomáhají sjednocení duchovních navzájem“.⁵⁶

⁵⁶ CIC 278

1.2.10 Katechismus katolické církve

V katechizmu katolické církve nacházíme stručný, avšak výstižný souhrn teologie jáhenství a jeho služby. V mnohém zopakoval a potvrdil nauku koncilu, ale i církevních otců, nebo sv. Tomáše. V některých statích tuto nauku blíže vysvětluje.

Katechismus v článcích 871-9745 hovoří o služebném poslání všech věřících. Na začátku vysvětluje služebné poslání hierarchie, a tedy i jáhnů. Původcem této služby je sám Ježíš, který jí dal moc, poslání a cíl. Od Krista dostávají biskupové a kněží „poslání a schopnost jednat v osobě Krista Hlavy, zatímco jáhnové dostávají sílu sloužit Božimu lidu službou liturgie, slova a křesťanské lásky ve společenství s biskupem“⁵⁷

Články 1536-1600 jsou věnovány svátosti posvátného stavu. O služebném charakteru jáhnů se uvádí, že „při jáhenském svěcení vkládá ruce pouze biskup. Tím naznačuje, že jáhen je zvláštním způsobem spojen s biskupem při úkolech svého jáhenství“⁵⁸. Svěcení „jim vtiskuje znamení (charakter), které nemůže nic smazat a které je připodobňuje Kristu, který se stal „jáhnem“, totiž služebníkem všech“⁵⁹.

Trojí služba jáhnů je rozpracována především v její liturgické dimenzi: „asistovat biskupovi a kněžím při slavení božských tajemství, především eucharistie, rozdávat ji, být přítomni jménem církve při uzavírání manželství a žehnat mu, hlásat evangelium a kázat, předsedat pohřebním obřadům a věnovat se různým charitativním službám“.⁶⁰

⁵⁷ KKC 875

⁵⁸ Tamtéž 1569

⁵⁹ CIC 1570

⁶⁰ Tamtéž

Je však důležité povšimnout si slov, které uvozují tyto konkrétní činnosti „Jáhnové mají mimo jiné...“. Katechizmus si tedy nečiní nárok na definování úkolů jáhnů, ani se nesnaží určovat těžiště jeho pastoračního působení, ale ilustruje takto některé z jeho činností.

Svátostná povaha svěcení, zvláštním způsobem u jáhna, je vnitřně spjatá s jejím charakterem služby, která z něj činí Kristova služebníka⁶¹, který se má stát služebníkem všech⁶². K svátostné povaze této služby patří i kolegiální charakter, avšak tato služba má samozřejmě i svůj osobní charakter.⁶³

1.2.11 Základní normy a Směrnice

Dosud nejnovější dokumenty magistéria, které se věnují přímo jáhenství, vyšly v roce 1998. Jsou to *Ratio Fundamentals institutionis diaconorum permanentium (Základní normy pro formaci trvalých jáhnů)*, které vydala Kongregace pro katolickou výchovu a *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium (Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů)*, vydané Kongregací pro klérus. Trvalé jáhenství a jeho služba se od obnovení II. vatikánským koncilem, v průběhu třiceti roků, mohutně rozvíjely a byly požehnáním pro novou evangelizaci a misie.

Mnozí biskupové místních církví vydali vlastní normy týkající se trvalého jáhenství. „Apoštolský stolec a mnohá biskupství předložila směrodatné podněty a zásady pro život a formaci jáhnů ve prospěch církve, která dnes potřebuje pro svůj rozvoj jednotnost směrů...přesnější pastorační podněty a upřesnění“⁶⁴

⁶¹ srov Řím 1,1

⁶² 1Kor 9,19

⁶³ KKC 877-878

⁶⁴ KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU-KONGREGACE PRO KLÉRUS: Společné prohlášení. 1998

Proto se obě kongregace rozhodly věnovat tomuto tématu, aby celá pravda o jáhenství byla podána „v jediném objasňujícím světle“. „Dokumenty věrně odrážejí požadavky, doporučení a náměty pocházející ze všech zeměpisných oblastí zastoupených na vysoké úrovni“⁶⁵. Spolupráce kongregací při sestavování těchto dokumentů podpořila jejich jednotu a pastorační účinnost.

Základní normy mají být pomůckou a hlavním kritériem pro biskupské konference, které mají vytvořit vlastní národní normy. Tímto bude zachována jednotu a integrita při formačním procesu jáhnů.

První kapitola se věnuje hlavním lidským činitelům, kteří jsou zodpovědní za formaci jáhnů. Druhá blíže rozebírá dary povolání k trvalému jáhenství a to všeobecně i s ohledem na životní stav. Třetí kapitola popisuje proces formace od aspirantury až po vysvěcení. Poslední část je věnována čtyřem rozměrům formace: lidskému, intelektuálnímu, duchovnímu a pastoračnímu.⁶⁶

Směrnice je nejen „doporučením, ale má i právně závazný charakter“⁶⁷, protože se jeho normy odvolávají na normy Kodexu kanonického práva. Blíže vysvětlují a rozvíjejí předpisy týkající se jáhenství, vymezují způsoby, které je zapotřebí dodržovat při jejich uplatňování⁶⁸.

První kapitola definuje právní status jáhna, jeho práva a povinnosti. Druhá pak jeho úlohy a službu. Spiritualitě jáhna se následně věnuje kapitola třetí. V poslední kapitole je pak podrobněji rozebírána trvalá formace jáhnů. Dokumenty jsou zakončeny modlitbou k Panně Marie, která je vzorem jáhnů.

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Tamtéž

⁶⁸ CIC 31-34

1.3 Různé dimenze služby trvalého jáhna

Na začátku analyzujeme trojí munus – službu slova, liturgickou službu a službu charity. Jáhen je služebníkem slova, neboť on předčítá věřícím Boží slovo, vysvětluje ho a povzbuzuje lid; je služebníkem liturgie, protože vysluhuje svátost křtu, uchovává a roznáší Eucharistii, přináší umírajícím viatikum, asistuje při uzavírání manželství a žehná mu, vysluhuje svátostiny, předsedá pohřebním obřadům; je služebníkem charity, protože je povolán ke službě křesťanskému společenství.

1.3.1 Trojí munus

Od koncilu až dodnes charakterizuje „munera“ jáhenství pluralita činností a kolísání mezi prioritami. Lumen Gentium 29a vyjmenovává a vysvětluje činnosti jáhna v oblasti liturgie, kázání a charity a do této ještě začleňuje administrativní úkoly. Ad gentes přináší změnu v pořadí a některých pojmenováních: služba slova, vedení společenství a charity. Sacrum diaconatus ordinem hovoří o jedenácti úlohách, přičemž osm z nich spadá do oblasti liturgie – privilegované oblasti. Kodex kanonického práva podrobněji rozebírá vlastní jáhenské úlohy. Katechismus katolické církve s odkazem na koncilní dokumenty prodlužuje již známý seznam úkolů ve vztahu k liturgii, pastoraci, charitě a sociálním službám.

Základní normy pak představují jáhenskou službu ve světle „munus docendi“, „munus sanctificandi“ a „munus regendi“. Charitativní činnost je zde zahrnuta, jako velmi důležitý aspekt služby.

Směrnice přebírá schéma LG29 o trojí službě, avšak mění její pořadí – služba slova, liturgická služba, služba charity.⁶⁹ Tak se služba slova stává přednostní službou jáhna.

Rozmanité funkce připisované trvalému jáhenství jsou známé již z dávné liturgické tradice, ze světících obřadů a tomu odpovídající teologické reflexe. „Dané úkoly vyplývají také z aktuální pastorační potřeby, ačkoli v této záležitosti se v dokumentech projevuje určitá opatrnost“.⁷⁰ Většinou se hovoří o trojí „diakonii“ nebo o trojím „úřadu – munus“, což pak slouží jako základní osnova pro výčet diakonových funkcí. Charitativní činnosti, jak dokumenty, tak i teologické reflexe, připisují tuto oblast jáhenství jako výlučnou oblast, avšak je problematické toto vnímání s ohledem na skutečnost, že tato patří do vlastní odpovědnosti biskupů a kněží.⁷¹ Dále platí, že svědectví církevní tradice vybízejí k tomu, aby se tyto tři základní funkce vzájemně propojovaly do určité jednoty. Diákon se může se zvýšenou intenzitou věnovat dílům lásky, nebo liturgické oblasti, nebo se přednostně věnovat evangelizaci. Jeho služba se může uskutečňovat v přímé vazbě na biskupa, nebo ve farní oblasti.⁷² Trojitá služba jáhna je trojnásobnou službou, protože se tyto tři služby v osobě jáhna koncentrují.

⁶⁹ Srov. MEZINÁRDNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: Jáhenství – vývoj a perspektivy, str.108-111

⁷⁰ MEZINÁRDNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: Jáhenství – vývoj a perspektivy, str.110

⁷¹ tamtéž

⁷² tamtéž

1.3.1.1 Služba slova

Jáhnům je tato služba slova svěřená osobitým obřadem v liturgii svěcení. Po skončení konsekrční modlitby a oblečení nově vysvěcených, biskup každému z nich podá knihu evangelíí s těmito slovy: „Přijmi Kristovo evangelium, jehož ses stal zvěstovatelem.“⁷³

Z tohoto hlediska lze spatřit i určitou paralelu s biskupským svěcením, na jehož službě má jáhen svoji účast. V obou případech je odevzdáváno evangelium a je svoláván Duch svatý na služebníky, aby zažehl hlásání evangelia, které se bude skrze ně dít. Úkolem biskupa je hlásat evangelium. Jáhnové se na této službě podílí spolu se svým biskupem. Na straně druhé je jáhnům, kteří nepřijímají kněžské svěcení, svěřena tato služba hlásání evangelia shromáždění jako služebníkem Krista služebníka. Shromáždění je vyzváno přetvářet evangelium na živou víru, hlásat ji a naplňovat.

I z čistě lidského pohledu je pro jáhny nezbytné, aby prošli lidskou, duchovní a také teologickou a praktickou formací. Je důležité, aby si osvojili schopnost mluvit na veřejnosti, kázat a učit. V této jejich službě jim má být zdrojem Písmo svaté, tradice, liturgie a život Církve. Jejich povinností je nechat se vést Magistériem, neboť jen tak mohou předkládat věrně a jednoznačně Kristovo tajemství.⁷⁴ Budou-li mít v této službě stále na zřeteli slova sv. apoštola Pavla: „...nechováme se vychytrale, ani nefalšujeme Boží slovo. Naopak tím, že ukazujeme pravdu, se před Bohem doporučujeme každému lidskému svědomí.“ (2Kor 4,2), potom jejich slovo bude skutečně spočívat na křídlech Ducha svatého.

⁷³ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.22

⁷⁴ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.23.

1.3.1.2 Úloha proroka

Boží slovo, které je vysloveno skrze svěceného služebníka, může pravdivě znít jen posvěcujícím. Jáhen má být tedy posvěcující hlasatel Božího slova, které znepokojuje falešný klid v mnoha svědomích a umí se dotknout i těch nejtvrdějších srdcí. Má ho hlásat ne pro lichocení uším, jež mu naslouchají, ale bez omezení, dohod, váhání, strachu a jakýchkoliv komplexů.

Boží slovo nesmí být nikdy redukováno na úroveň naší pohodlnosti, naopak se má stát pramenem růstu jako pro jeho hlasatele, tak pro ty, kteří mu naslouchají.

Jáhen je prorok nového světa a hlasatel poselství, jež vrhá světlo na palčivé problémy dnešní doby. Má-li tedy usilovat „pomáhat všem bez rozdílu, zejména trpícím a hříšníkům“, ⁷⁵ jeho odpovědnost za službu Církve chudým se má projevat i ve službě slova. Musí neustále obracet pozornost věřících k jejich trpícím bratřím a sestrám, a tak podněcovat církev, aby nepřestávala „sloužit světu“. ⁷⁶ Tuto svoji úlohu má realizovat i vůči celému světu, protože církev nemůže mlčet, když se díky nespravedlnosti dostávají lidé do nouze. Jáhen má upozorňovat na problematická místa v sociální politice a požadovat jejich nápravu nejen ve vztahu ke státu, ale i ve vztahu k celé společnosti. Je povolán uplatňovat princip solidarity, který říká, že není možné čekat, až se nad potřebným někdo smiluje, ale budovat místa, kde najde podporu každý, kdo se ocitne v nějaké nouzi. Hlásání tohoto poselství je ve velké míře práce na změně smýšlení a osobité postavení mají v této úloze právě jáhnové s civilním zaměstnáním.

⁷⁵ Tamtéž, čl. 38

⁷⁶ WINDELS, O.: Jáhenská služba při liturgii. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

1.3.1.3 Homílie a katecheze

Vlastní úlohou jáhna je hlásat evangelium a kázat Boží slovo. Avšak dnešní moderní člověk unavený z přesycení informacemi bude ochoten naslouchat jen těm učitelům, kteří i svým životem podávají autentické svědectví. Stále je totiž kázání nepostradatelné pro svoji schopnost ohlašovat radostnou zvěst slovem.

„Mezi formami kázání vyniká homílie, která je součástí bohoslužby a je vyhrazena knězi, nebo jáhnovi“⁷⁷ A lze konstatovat, že by se velmi mylil ten, kdo by právě v homílii neviděl účinný a vhodný prostředek hlásání. Když jáhen předsedá liturgii (nikoliv však mši), nebo byl vyslán na její slavení, má kázání přikládat velký význam,⁷⁸ protože věřící od jeho kázání mnoho očekávají. „Mnoho farností a jiných komunit žije a vrůstá právě zásluhou nedělních homílií“.⁷⁹ Jáhen může mít na starosti i kázání pro věřící, kteří se z různých příčin nemohou účastnit řádné pastorační péče.⁸⁰

Jáhnové se mají též podílet na katechetické výuce věřících v různých stavech křesťanského života. Přitom mají využívat takové prostředky a pomůcky, které „jsou považovány za zvláště účinné, aby si věřící s ohledem na své vlohy, schopnosti, věk a životní situaci, mohli plněji osvojit katolickou nauku a vhodněji ji uplatňovat v praxi“⁸¹ ve svém rodinném, profesním i společenském životě. Katecheze má být dnes o to plnější, věrnější a jasnější, o co více se společnost přizpůsobuje světu.⁸²

⁷⁷ CIC 767

⁷⁸ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.24-25

⁷⁹ tamtéž

⁸⁰ CIC 771

⁸¹ CIC 779

⁸² KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.25

Jestliže se tedy katechetické hlásání týká nejen duchovních (kléru), ale všech věřících, zvláště pak rodičů, animátorů nebo katechetů, jáhen je povolán podílet se na jejich přípravě a zdokonalování v tomto nepostradatelném a náročném oboru.⁸³ Úkolem jáhna může být i katecheze různých etnických či sociálních skupin.

1.3.1.4 Nová evangelizace a misijní poslání

Dnešní společnosti je určena nová evangelizace, která vyžaduje od posvátných služebníků maximální úsilí. „Jáhni, živeni modlitbou a především láskou k eucharistii, kromě své účasti na diecézních a farních katechetických evangelizačních programech a programech přípravy ke svátostem, ať předávají Slovo v prostředí svého zaměstnání: buď otevřeným slovem nebo svou přítomností v místech, kde se vytváří veřejné mínění a kde se aplikují etické normy (jako sociální služby, služby k ochraně rodinného práva i práva života)“.⁸⁴ Mají si vysoce vážit a využívat velké možnosti, které evangelizace poskytuje: náboženská a morální výchova ve školách⁸⁵, vyučování na katolických i státních univerzitách.⁸⁶ Jestliže dnes žijeme v době informační revoluce a expanze masových komunikačních prostředků, prvotní hlásání i následná katecheze a prohlubování se bez těchto prostředků nemůže obejít.⁸⁷

⁸³ PAVEL VI.: *Evangelii Nuntiandi* [online]. 1975[cit 2011-09-15]. Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/EvangeliiNuntiandi.htm>, čl. 45

⁸⁴ KONGREGACE PRO KLÉRUS: *Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů*, 1998, čl.26

⁸⁵ CIC 804-805

⁸⁶ CIC 810

⁸⁷ PAVEL VI.: *Evangelii Nuntiandi* [online]. 1975[cit 2011-09-15]. Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/EvangeliiNuntiandi.htm>, čl. 45

Tyto nové podmínky vyžadují kromě zdravé nauky, velkorysosti a osobního nasazení i svědomitou odbornou přípravu, aby se staly účinnými nástroji hlásání dnešním lidem i společnosti. „Postavíme-li je do služeb evangelia, tyto prostředky mohou rozšířit téměř do nekonečna oblast, v níž mohou lidé naslouchat Božímu slovu.“⁸⁸

I díky nim může pak Církev hlásat „ze střeš“.⁸⁹ Stávají se moderní kazatelnou pro celé zástupy, avšak kazatel nesmí zapomínat, že evangelijní poselství má proniknout až do srdce každého posluchače, jako by bylo zvěstováno právě jemu.

Jáhnové v této službě at' mají vždy na mysli primární a pevný požadavek vysvětlit pravdu. Svě angažování se v médiích at' podřídí normám vydaných biskupskou konferencí.⁹⁰

Církev je svojí podstatou misionářská, protože od vzkříšeného Krista přijala příkaz zvěstovat evangelium každému stvoření a pokřtít ty, kteří uvěřili.⁹¹ Ačkoliv jsou jáhnové inkardinováni do místní církve, nemohou se vyhnout misijnímu úkolu univerzální Církve a musí tedy zůstat otevřeni také pro poslání k národům, a jsou-li to ženatí jáhnové, podle způsobu a míry zodpovídající jejich rodinným a profesionálním povinnostem.⁹² Jáhnovo misionářské úsilí, které v sobě soustřeďuje službu slova, liturgie a charity, které se dále rozvíjí v každodenním životě. Toto poslání se šíří na svědectví Kristu také v případné službě laického povolání.⁹³

⁸⁸ tamtéž

⁸⁹ Mt 10,27, Lk 12,3

⁹⁰ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.26; srov. PAVEL VI.: Evagelii Nuntiandi [online]. 1975[cit 2011-09-15]. Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/EvangeliiNuntiandi.htm>, čl. 45; CIC 831

⁹¹ MK 16,15-16; Mt 28,19

⁹² KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.27

⁹³ tamtéž

1.3.2 Liturgická služba

I když liturgie nezahrnuje celý život Církve, patří jí přece jen podstatné místo. Ve skutečnosti nejsou Církev a liturgie úplně oddělené. Církev, místní i univerzální, je přítomna v liturgii, která je její svátostí (v obojím smyslu znamení i účinnosti). Neexistuje Církev bez liturgie a liturgie bez Církve. Univerzální církev existuje a žije skrze liturgii. Protože „liturgie je vrcholem, ke kterému směřuje činnost Církve, a zároveň pramen, ze kterého vychází všechna její síla“⁹⁴

Konsekrační modlitba osvětluje i druhý aspekt jáhenské služby – službu oltáře.⁹⁵ Jáhen přijímá svěcení, aby v hierarchickém společenství s biskupem a kněžími, sloužil k posvěcování křesťanské komunity. Biskupovi a pod ním pak knězi poskytuje jáhen svátostnou pomoc. Jeho služba u oltáře, protože je udělena svěcením, se na jedné straně podstatně odlišuje od liturgické služby, kterou mohou vykonávat laici, na druhé straně se však liší i od samotné služby kněžského stavu.⁹⁶

⁹⁴ SC 10

⁹⁵ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.28

⁹⁶ Tamtéž; srov. LG 10,29

„Je-li liturgie zjevením církve, jejím projevem ve všech rozměrech, pak jáhen svou samotnou existencí i úlohami, které vykonává, zrcadlí ve shromáždění křesťanů tvář církve. Svou přítomností doplňuje její portrét podle charizmatu, jež je vlastní jeho úřadu, tj. diakonie, služby lidem: je svědkem, nebo lépe svátostí církve, otevřené vůči světu a pozorné zvláště vůči nejmenším.“⁹⁷ Jeho počínání a liturgické úkony jsou vnitřními částmi jeho jáhenství, nejen nějakou ozdobou, proto má tomuto odpovídat přiměřená, hluboká teologická a liturgická příprava.⁹⁸ Jeho úkolem je dělat „jen to a všechno to, co přísluší jeho funkci“.⁹⁹ Z tohoto důvodu je pro jáhna nezbytné, aby poznal svoji roli v liturgii, aby byl inteligentní a flexibilní, aby se dovedl přizpůsobit různým situacím, jako jsou například odlišnosti liturgie v různých farnostech. Jáhen si má uvědomovat, že „každé slavení liturgie je činnost vynikajícím způsobem posvátná: je to dílo Krista kněze a jeho Těla, to jest Církve. Z hlediska účinnosti se jí nevyrovná žádná jiná církevní činnost titulem ani stupněm“¹⁰⁰

⁹⁷ WINDELS, O.: Jáhenská služba při liturgii. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

⁹⁸ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.28

⁹⁹ SC 28

¹⁰⁰ SC 7

1.3.2.1 Jáhen v liturgickém úkonu

Přítomnost jáhna v liturgii, je věcí významu, nikoliv slavnostnosti, pomáhá plnějšímu zjevení tváře Církve. Bez jeho přítomnosti je liturgie ochuzena o svátostné znamení křesťanské lásky. Chceme-li se více zaobírat úkoly jáhna, je nutné si primárně položit otázku: „co je vlastním charismatem jáhna, kterým by se projevoval během liturgie?“ Nebo ještě: „jak se během slavení zviditelňuje onen rozměr církve, jehož svátostným nositelem je jáhen?“¹⁰¹ Hned při první představě jáhenské služby (křest, pohřeb, svátost manželství, čtení evangelia) se nám jeho úřad jeví jako „předsednický“. V těchto případech je znamení Krista – pramene Církve a koná jako protějšek společenství. Používá slov „Pán s vámi“, i když laik v tom samém případě použije „Pán s námi“. Zde je třeba připomenout, že v těchto případech hovoříme o zástupném předsednictví, protože jáhenství nemá svůj účel v předsednictví.¹⁰² „Mimo tyto výjimečné okamžiky může jáhen během eucharistie posloužit svátostným vyjádřením svého specifického úřadu, jáhenským charismatem, které není zaměřeno k předsednictví, ale ke službě. Tak je obrazem Krista-služebníka pro shromáždění, obrazem církve obrácené navenek.“¹⁰³

¹⁰¹ WINDELS, O.: Jáhenská služba při liturgii. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ Tamtéž

Vzpomínaná jáhenská charismata realizovaná v liturgii, jak je známe již z dávné tradice, připisovala jáhnovi zodpovědnost za pořádek při liturgii¹⁰⁴ a činili z něj služebníka přijetí, „služebníka prahu“. Dnes by se tento úkol realizoval tak, že by měl funkci dveří, které by sloužily pro vcházení a vycházení. – „svatost Církve s otevřenými dveřmi“.¹⁰⁵ Pomáhá vstoupit do liturgie – přispívá k jejímu slavení konáním různých služeb¹⁰⁶ a celé shromáždění zahrnuje svojí péčí o hlubší účast všech.¹⁰⁷ Pomáhá odejít z liturgie – posílá věřící, aby šli sloužit světu, už odedávna je služebníkem vyslání.

Jáhen si má uvědomovat velký význam estetického působení, který přináší celému člověku pocítit krásu slavení. Hudba a zpěv, i skromné a jednoduché, slova kázně, společenství věřících, kteří zažívají pokoj a smíření s Kristem, jsou vzácná dobra, které jáhen ze své strany vede tak, aby dosáhly rozmnožení.¹⁰⁸ Přitom všem však jáhen, ani v liturgii ani mimo ni, nemá monopol na službu, ale pro svůj úřad a pro způsob jeho realizace se stává pro komunitu výzvou, aby nepřestávala sloužit světu.¹⁰⁹

¹⁰⁴ KAŇA, J.: Jáhni a my. Kostelní Vydří, KNA 2005, str.17-21

¹⁰⁵ WINDELS, O.: Jáhenská služba při liturgii. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

¹⁰⁶ KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVÁTOSTI.: Všeobecné pokyny k Římskému misálu, ČBK 2003

¹⁰⁷ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.30; srov LG28

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ WINDELS, O.: Jáhenská služba při liturgii. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

1.3.2.2 Služba Eucharistii

Eucharistie pomáhá dosahovat cíl putující Církve – budovat společenství s Bohem i mezi věřícími. „Na rozdíl od každé jiné svátosti, je tajemství [sdílení] tak dokonalé, že vede na vrchol všech dober: zde se nachází poslední cíl každé lidské touhy, protože zde dosahujeme Boha a Bůh se s námi spojuje tím nejdokonalejším způsobem“.¹¹⁰ Jáhen je při eucharistické oběti povolán, na jedné straně účinně představovat její tajemství věřícím a pomáhat jim svým vlastním způsobem spojit oběť svého života s obětí Krista, na druhé straně je povolán ve jménu Krista sloužit svojí účastí Církvi a vydávat ovoce své oběti. Při slavení mše jáhen asistuje a pomáhá těm, kdo předsedají shromáždění, tj. biskupovi a kněžím, dle předpisů *Všeobecného úvodu k Římskému misálu* a tak představuje Krista služebníka.¹¹¹ Zvláště pak asistuje, při slavení mše, nevidomému knězi nebo knězi trpícímu nějakou nemocí.¹¹²

Vlastní povinností jáhna je číst z knih Písma svatého. Přednáší úmysly modliteb věřících a vyzývá lid, aby si vyměnili pozdravení pokoje. U oltáře přísluhoje u kalicha a knize. Jestliže chybí někteří pomocníci, sám zastává dle potřeby jejich povinnosti. „Při slavení eucharistie není jáhnům ... dovoleno pronášet modlitby, zvláště eucharistickou modlitbu, ani není dovoleno konat úkony, které jsou vyhrazeny knězi, který slouží mši.“¹¹³ Jáhen připravuje oltář, stará se o posvátné nádoby, pomáhá knězi při přebírání obětních darů, rozdává svaté přijímání, purifikuje posvátné nádoby a propouští lid.¹¹⁴

¹¹⁰ JAN PAVEL II.: *Ecclesia de Eucharistia* [online]. [cit. 2011-10-15] Dostupné z:

http://www.kebrle.cz/katdocs/Ecclesia_de_Eucharistia_media.pdf, čl. 34

¹¹¹ KONGREGACE PRO KLÉRUS: *Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů*, 1998, čl.28, 32

¹¹² Srov. CIC 930

¹¹³ CIC 907

¹¹⁴ KONGREGACE PRO KLÉRUS: *Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů*, 1998, čl. 32

Jako řádný udělovatel svatého přijímání¹¹⁵ jej roznáší i mimo slavení Eucharistie, přináší ho nemocným, i ve formě viatika. Jáhen je i řádným vykonavatelem výstavu Nejsvětější svátosti a eucharistického požehnání.

¹¹⁵ Srov. CIC 910

1.4 Otázka jáhenství žen

Již v prvotní církvi bylo možné setkat se se ženami, kterým byly svěřovány různé služby – donášení Eucharistie, pomoc v duchovní službě, nikdy však služby podle současného pojetí obsahově totožné s oprávněním ordinovaných jáhnů. K této službě byly jáhenky ustavovány vkládáním rukou, to znamená, že jim podle současného pojetí bylo udělováno nesvátostné jáhenské svěcení.¹¹⁶

První zmínku o jáhenkách lze nalézt v listu sv. Pavla Římanům: „Doporučuji vám naši sestru Foibu, jáhenku církevní obce v Kenchrejích. Přijměte ji v Pánu, jak se to sluší na křesťany. Poskytněte jí každou pomoc ve všem, co bude od vás potřebovat. Vždyť i ona už pomohla mnoha lidem, i mně samému.“ Další zmínku lze nalézt u téhož autora v prvním listu Timoteovi, kde ve třetí kapitole nalézáme zmínku na osobnostní požadavky na jáhny: „Právě tak ženy se musejí chovat počestně, nesmějí být pomlouvačné, nýbrž střídme a ve všem spolehlivé.“ (1Tim 3,11)¹¹⁷

Spory o to, zda jáhenky patří mezi duchovenstvo, vyřešil I. Nicejský koncil (325). V 19. Kánonu hovoří o jáhenkách – „Pokud jde o jáhenky (...), připomínáme, že nepřijaly vkládání rukou, a proto je třeba je bez jakékoli pochybnosti řadit mezi laiky“.¹¹⁸

¹¹⁶ ZEDNÍČEK, M. Jáhenky v církvi [online]. [cit. 2012-05-20] Dostupné z: <http://ukz.katolik.cz/texty/zednicek-jahenky.htm>

¹¹⁷ Srov. Řím 16,1-2

¹¹⁸ POSPÍŠIL, C.V.: Deus caritas est a diakoni [online]. [cit. 2011-11-15] Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-4/Deus-caritas-est-a-diakoni.html>.

Jako jáhenky byly ustanovovány vdovy nebo později i panny zvolené církevní obcí. Minimální věková hranice byla původně šedesát roků, později padesát roků, Trulánský sněm (692) ji snížil na čtyřicet let. Kolem roku 400 stály vdovy při anafoře v presbytáři za kněžstvem, přijímaly Eucharistii po jáhnech, ale před podjáheny a lektory a dozíraly na jáhenky. Později se ustálil obřad ordinování jáhenek vkládáním rukou a vložím štoly podobně jako tomu bylo u jáhnů, jak nám dosvědčují per extensum Apoštolské konstituce. Kandidátky se musely zavázat k zachování celibátu.¹¹⁹

Původně byly jáhenky pověřovány péčí o chudé a nemocné, zejména o ženy, s ohledem na zvyklosti, které tuto péči o ženy mužům zakazovaly. Ve třetím století byla služba jáhenek rozšířena o asistenci při křtu žen, o přinášení Eucharistie, o podávání kalicha ženám, katechetickou výuku, přítomnost při rozhovorech biskupů, kněží a jáhnů se ženami a dozor nad pořádkem v ženské části kostelů. V Antiochii kolem roku 1070 přestaly jáhenky co speciálních úkolů existovat a postupně na východě zanikly. Na západě se proti jáhenkám nepříznivě vyjádřily v pátém a šestém století některé sněmy v Galii, nicméně na západě přežil institut jáhenek u kartuziánek.¹²⁰

Ve XII. století vzniká zvláštní institut jáhenek v některých poustevnických ženských řeholních společenstvích, kde zřejmě jejich potřebnost si vyžádaly okolnosti pospolitosti. Jako příklad je možno uvést kartuziánky. Tyto poustevnice, i v současné době při slavných sľibech ve spojitosti se zasvěcením panen, přijímají svátostinné jáhenství, jehož znakem je vložení štoly. Jejich oprávnění v současnosti jsou tato: číst epištolu při konventní mši, rozdávat sv. přijímání, číst evangelium.¹²¹

¹¹⁹ ZEDNÍČEK, M. Jáhenky v církvi [online]. [cit. 2012-05-20] Dostupné z: <http://ukz.katolik.cz/texty/zednicek-jahenky.htm>

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ Tamtéž

V české republice se setkáváme s ordinovanými jáhenkami v Československé církvi husitské, kde jsou pověřovány adekvátními funkcemi duchovenské služby.¹²²

V současné době je typická, široce rozvětvená součinnost žen při službě evangeliu. Svátostinné jáhenství skutečně v katolické církvi existuje, ačkoli jen jako okrajová výjimka. Je proto vhodné zamyslet se nad možností přijetí tohoto druhu jáhenství i dalším řeholnicím při doživotních slibech, neboť ony se hlavně duchovně i apoštolskou aktivitou podílejí na službě evangeliu.¹²³

¹²² Tamtéž

¹²³ ZEDNÍČEK, M. Jáhenky v církvi [online]. [cit. 2012-05-20] Dostupné z: <http://ukz.katolik.cz/texty/zednicek-jahenky.htm>

1.5 Shrnutí

Služba stálého jáhna má svůj původ v Novém zákoně a je autentickou církevní službou v rámci hierarchie. Z tohoto důvodu Druhý vatikánský koncil znovuobnovil trvalé jáhenství a *Magistérium* mnohým způsobem napomáhalo upřesňování církevní nauky o něm.

Naproti tomu lze nalézt v teologii a i v dokumentech *Magistéria* určitou teologickou pestrost v jeho chápání.

Základem služby stálého jáhna je trojí munus (služba slova, liturgická služba a služba charity), který poskytuje široké možnosti a variabilitu při konkrétním zapojení se do pastorače. Specifickým místem služby a zároveň i pomocí v jáhenské službě je rodina ženatého jáhna. Tuto dimenzi služby by bylo v praxi třeba více rozvinout.

2. Vlastní formace trvalých jáhnů v brněnské diecézi

V druhé části práce, je shrnuta vlastní formační práce s aspiranty a kandidáty trvalého jáhenství, taktéž i s jáhny již vysvěcenými. Popisované období je od roku 2000 do roku 2010.

2.1.1 Období od roku 2000 do roku 2004

Formaci kandidátů trvalého jáhenství v tomto časovém období zabezpečoval Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci (dále AKS), protože brněnská diecéze v té době neměla vlastní koncepci pro formaci a přípravu trvalých jáhnů. V tomto období se formace uskutečňovala na základě teoretické přípravy, kdy byl kladen důraz zejména na předměty, které byly vyučovány na teologické fakultě v Olomouci. Bohužel nebylo možné, s ohledem na časový odstup, změnu spirituála, rektora a dalších, zajistit podrobnější informace, protože dle sdělení současného spirituála AKS, byla příprava a rozsah plně v kompetenci vedoucích formace, kteří si materiály připravovali soukromě a tyto nebyly dále v AKS uschovány. Takže základní informace o formaci v tomto časovém období mi byly sděleny pouze ústní formou těmi, kdo byli formace účastni.

2.1.2 Období od roku 2004 do 2010 (do současnosti)

Od roku 2004 dochází k základní změně, a to té, že brněnský biskup ustanovil vedoucího formace trvalých jáhnů, moderátora trvalých jáhnů a biskupského delegáta pro trvalé jáhny v brněnské diecézi, kteří dostali jako primární úkol vypracovat jakýsi manuál, příručku pro práci s trvalými jáhny v brněnské diecézi a jejich formaci.

Na základě tohoto zadání vznikl materiál, který byl předchůdcem Směrnic pro formaci, život a službu trvalých jáhnů v České republice. Tento materiál byl odeslán na Kongregaci pro katolickou výchovu ke schválení. Pro svoji „stručnost“ byl však vrácen k přepracování. Další, dopracovaná verze, na jejímž připomínkování se podíleli i zástupci ostatních Českých a Moravských diecézí, byl již Kongregací schválen a formace aspirantů trvalého jáhenství i jáhnů již vysvěcených byla započata dle tohoto materiálu.

V dalších kapitolách je popsána vlastní praxe formace trvalých jáhnů v brněnské diecézi.

2.1.3 Období formace

Formaci k trvalému jáhenství, jako neustálé připodobňování se Kristu služebníkoví, je třeba považovat za součást jedné cesty života křesťana a jáhna. Tato příprava se uskutečňuje ve třech rozdílných, avšak navzájem integrovaných obdobích, které tvoří navzájem komplexní program formace. Jsou to aspirantura, kandidatura a postordinanční formace. Těmto třem obdobím však předchází „předpřípravná doba“.

Předpřípravnou dobou můžeme nazvat období, kdy je případný kandidát osloven výzvou diecézního biskupa, tuto výzvu vyhodnotí jako své povolání a následně pak toto skutečně vyvolí.

V brněnské diecézi jsou ženatí mužové z jednotlivých farností diecéze každoročně oslovováni diecézním biskupem, který je vybízí k rozpoznání tohoto povolání, ke kterému jsou povoláváni Duchem svatým. Toto rozpoznávání povolání zahrnuje osobní, rodinné, farní a církevní rozlišování. Poté žadatele kněz, po dialogu s farní obcí, představí kompetentním podáním žádosti. Tímto začíná formální proces přijetí, který koordinuje biskupský delegát pro trvalé jáhny a vedoucí formace. K přihlášce pak dokládá daný farář dobrozdání o uvedeném žadateli. V brněnské diecézi musí toto dobrozdání poskytnout tři kněží, kteří žadatele znají. V případě, že toto testimonium je nejednoznačné či nejasné, kontaktuje diecézní biskup telefonicky přímo daného kněze a požaduje jeho jednoznačné stanovisko. Ať kladné, či záporné.

Na základě přihlášky, a písemného souhlasu manželky, že souhlasí s formací k jáhenství, je žadatel odeslán k psychologickému vyšetření, které provádí nezávislý smluvní psycholog. Pro brněnskou diecézi jsou tato vyšetření prováděna v Psychiatrické léčebně v Praze – Bohnicích.

V případě, že žadatel u tohoto vyšetření uspěje, je pozván k osobnímu pohovoru, který vede diecézní biskup a kolegium jeho spolupracovníků zodpovědných za formaci – biskupský delegát pro trvalé jáhny, vedoucí formace, moderátor trvalých jáhnů, generální vikář.

Po tomto vstupním pohovoru se diecézní biskup, po poradě se svými spolupracovnicemi, rozhoduje, zda žadatele přijme mezi aspiranty trvalého jáhenství. Poměr mezi jednotlivými ukazateli pro rozhodování je 60% dobrozdání kněží, 20% psychologické vyšetření a 20% osobní pohovor.

Je-li žadatel shledán jako vyhovující pro formaci k přijetí trvalého jáhenství, je zařazen mezi aspiranty k jáhenství.

2.1.4 Doba aspirantury

Toto období začíná přijetím mezi aspiranty k jáhenství, když „hlubší poznání teologie, spirituality a jáhenské služby je povede k pozornějšímu rozlišení svého povolání“.¹²⁴

V tomto období by bylo vhodné připravit příručku pro aspiranty, která by jasně a podrobně definovala a vykládala program přípravy, povinnosti aspiranta, poskytovala by radu pro hodnocení a očekávání, přičemž by bylo velmi vhodné, aby zahrnovala i manželku ženatého aspiranta. Takováto příručka v brněnské diecézi chybí. Vzhledem ke světskému zaměstnání, osobním a rodinným závazkům, je potřeba věnovat přiměřenou pozornost začlenění perspektiv rodinného života do formačního procesu. Tato doba, která má trvat zhruba rok, trvá v brněnské diecézi rok a půl. Dle dřívějších zkušeností neobsahuje školní výuku, ale je zaměřena na modlitební setkání, základní informace o jáhenství, instrukce atp., které aspiranta vedou na jeho cestě k rozhodnutí.

Náplň formačního programu pro tento přípravný rok je následující:

- Úvod do formačního programu, seznámení s jáhenstvím
- Dějinný vývoj jáhenství, služba v NZ
- Jáhenská služba – základní pojmy, povolání, požadavky církve, spolupráce s biskupem a knězem
- Základní principy formace k jáhenské službě
- Formace lidská, duchovní, intelektuální a pastorační
- Duchovní vedení, doprovázení, obnovy a exercicie
- Duchovní četba, zpytování svědomí a svátost smíření

¹²⁴ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.41

Vedoucí formace pak informuje aspiranty o důležitosti mít svého duchovního vůdce a zpovědníka. S ohledem na další vydávaná dobrozdání se nemá jednat o tutéž osobu. Na závěr této etapy formace jsou pro aspiranty povinné exercicie. Tyto exercicie aspiranti konají společně se svými manželkami, s ohledem na jejich vliv ve formačním procesu. O vlivu manželek při formaci trvalých jáhnů je pojednáno dále, v samostatné kapitole.

Po exerciciích podává každý aspirant ručně psanou žádost o svém rozhodnutí být zařazen mezi kandidáty trvalého jáhenství diecéznímu biskupovi.

Ten potom provede zápis mezi kandidáty jáhenství pouze ty, o nichž na základě osobní znalosti nebo dle informací přejatých od vedoucího formace získá morální jistotu o jejich osobní způsobilosti. Obřad přijetí do kandidatury má být slaven hned jak je to možné po této akceptaci aspiranta.

Toto je první oficiální potvrzení pozitivních znaků povolání k jáhenství.

2.1.5 Kandidatura

Příležitostí pro pokračování rozlišení povolání k jáhenství a k bezprostřední přípravě na svěcení je období kandidatury, kdy kandidát bere na sebe hlavní zodpovědnost za rozlišování a rozvoj.¹²⁵ Kandidatura má, a v brněnské diecézi tomu tak je, trvat pro všechny kandidáty alespoň tři roky.¹²⁶ (srov. CIC 236). Protože kandidáti žijí v prostředí různých komunit (rodina, farnost, zaměstnání), které ovlivňují jejich přípravu, musí vedoucí formace citlivě podporovat a usměrňovat prostředí formace, protože i toto má vliv na rozlišování, podporu a růst jáhenského povolání. Stejně jako pro přípravu aspirantů, i u kandidátů je dobré mít připravenou příručku, která je pověde jejich formací. I zde je nutno konstatovat, že brněnská diecéze nemá takovýto materiál zpracován a opět je na vedoucím formace, jak tuto pojme. Je výslovným přáním diecézního biskupa, aby formace jáhnů v tomto období byla zaměřena zcela prakticky.

Dále je popsán rozsah formace pro kandidáty jáhenství v brněnské diecézi pro tři roky formace:

První rok formace

- Čtení v liturgickém roce, lektorské školení, praktická příprava na přijetí služby lektora
- Práce s Písmem ve skupině a ve společenství
- O modlitbě obecně – druhy modlitby, modlitba ústní, osobní a liturgická
- Okolnosti týkající se modlitby
- Denní modlitba církve
- Úvod do rozjímání
- Křesťanská rodina, manželství a rodina jáhna

¹²⁵ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.28

¹²⁶ Tamtéž, čl. 49

- Seznámení s kánony § 275, 276 CIC

První rok formace je především teoretickou záležitostí, kde jsou kandidáti jáhenství seznamováni především s příslušnými materiály týkajícími se interpretovaných témat. Setkání jsou obvykle jednou za měsíc v délce dvě až čtyři hodiny.

Druhý rok formace

- Praktická příprava na přijetí služby akolyty
- Liturgická služba
- Vedení bohoslužby slova bez kněze
- Úvod do sociální pomoci, Katolická sociální nauka
- Pastorační láska a vztah k chudým, nemocným a lidem na okraji společnosti
- Sociální sféra státu

Ve druhém roce se pak větší důraz přesouvá na praktické dovednosti kandidátů. Protože někteří nejsou zvyklí hovořit na veřejnosti, nepohybují se jako ministranti v presbytáři, je nutné aby si osvojili tyto základní znalosti.

Třetí rok formace

- Jáhenské svěcení – výklad obřadu, duchovní význam
- Úvod do hlásání víry, homiletický kurz a praxe
- Komunikace
- Spolupráce při přípravě na svátostech
- Řešení manželských krizí
- Návštěva nemocných a doprovázení umírajících
- Jáhen při mši sv.
- Liturgická služba – obřad udílení křtu a asistence při sňatku, pohřební obřady
- Ritus udělování svátostí a žehnání, výstav Nejsvětější svátosti
- Farní kancelář v praxi
- Praktické seznámení s diecézní kurií a ostatními pracovišti biskupství

- Seznámení s řeholemi, hnutími a komunitami v diecézi

Ve třetím roce jsou pak kandidáti ještě hlouběji seznamováni s jednotlivými funkcemi jáhna při liturgii, jsou pořádána setkání např. s psychologem, déle sloužícím trvalým jáhnem atp., kterážto setkání pomáhají lépe pochopit vlastní službu jáhna, jeho postoj a jednání s farníky, vystupování ve společenství atp.

Přípravenost ke svěcení hodnotí každoročně jak kandidát, tak vedoucí formace, aby obě strany zjistily, jak kandidát pokročil: v porozumění svého jáhenského povolání, svých povinností a závazků, v duchovním životě, v požadovaných vědomostech a způsobilostech, v praktických zkušenostech v pastorační službě a ve svém svědectví lidské a citové zralosti. U ženatého kandidáta se posuzuje i připravenost manželky k udělení souhlasu. Diecézní biskup po poradě s kolegiem spolupracovníků, kteří jsou za formaci zodpovědní, vybere ty kandidáty, kteří budou povoláni ke svěcení.

2.1.6 Služba lektorátu a akolytátu

„Před přijetím jáhenství, ať trvalého nebo přechodného, se vyžaduje, aby kandidát přijal služby lektora a akolyty a po vhodné době je vykonával“.¹²⁷

Cílem toho je být lépe připraven na budoucí službu slova a oltáře. Povaha těchto služeb a jejich důležitost z hlediska pastorace je popsána v apoštolském listu *Ministeria quaedam*.¹²⁸

Je taktéž vhodné, aby mezi udělením lektorátu a akolytatu uplynul určitý čas, ve kterém kandidát bude vykonávat přijaté služby.¹²⁹

„Mezi přijetím služby akolyty a udělením jáhenství je mezidobí v trvání šesti měsíců“.¹³⁰

¹²⁷ CIC 1035, §1

¹²⁸ Pavel VI., Apoštolský list *Ministeria quaedam*, IV, V [online]. [cit. 2011-11-10] Dostupné z: http://www.eamos.cz/amos/kpt/modules/low/kurz_text.php?id_kap=6&kod_kurzu=kpt_993

¹²⁹ Tamtéž, X.

Je vhodné, a v brněnské diecézi praktikované, aby duchovní cvičení předcházely i přijetí služeb lektorátu a akolytou (srov. CIC 1035) a aby se jich zúčastnily i manželky kandidátů. Je vhodné poskytnout jim při těchto duchovních cvičeních možnost odděleně uvažovat o vlastních rolích. Obřady udělení služeb a svěcení jsou veřejnými oslavami s církevní důležitostí a měla by se při nich věnovat osobitá pozornost zahrnutí manželek a dětí ženatých kandidátů.¹³¹

2.1.7 Období formace po vysvěcení

V tomto období se nejvíce přesouvá těžiště formace na samotného jáhna, který má ze svatosti posvátného stavu vyplývající povinnost zůstat věrný Božímu daru. Cílem tohoto období je „zodpovědně se věnovat různým aspektům jáhenské služby,¹³² rozvoji jeho osobnosti a především závazku jeho duchovního růstu“. Přitom primárním pramenem této formace je služba sama, protože ona „vytváří hlavní cíl, na který má hledět poskytovaná specifická formace“.¹³³

Doba po vysvěcení v sobě zahrnuje a navzájem spojuje všechny hlediska života a služby tak, aby byla úplná, systematická a osobní.¹³⁴

Při navrhování obsahu formačního programu se v diecézi snažíme o udržení rovnováhy mezi diecézním a farním působením jáhna.¹³⁵ Stejně důležitá je i formace manželek a rodin trvalých jáhnů s ohledem na „podstatný rozdíl úkolů a na zřetelnou nezávislost služby“.¹³⁶ Je důležité dbát na to, aby se jáhen nezbavoval své úlohy v rodině přílišným angažováním se v úkolech jáhenství.

¹³⁰ CIC 1035, §2

¹³¹ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl.57-65

¹³² Tamtéž, čl. 39

¹³³ Tamtéž, čl. 75

¹³⁴ Tamtéž, čl. 68

¹³⁵ Tamtéž, čl. 76

¹³⁶ Tamtéž, čl. 81

Diecézní permanentní formační program je navrhován každoročně, je schválen biskupem a bere samozřejmě do úvahy nároky na jáhny kladené (pastorační služba, rodina, zaměstnání), dále pak rozdílný věk a potřeby jáhnů. Je tak zajištěn minimální počet hodin pokračujícího vzdělávání, avšak mimo každoroční duchovní cvičení. Tento program je tvořen v přímé spolupráci s jednotlivými jáhny. Intenzivně se pracuje s nově vysvěcenými, jejichž formační program je sestaven právě pro ně, pro jejich jáhenskou službu.

2.1.8 Rozměry přípravy

Od každého, kdo chce sloužit jako trvalý jáhen, je požadována formace, která napomáhá rozvoji celé osoby. Proto se tato formace uskutečňuje ve čtyřech rozměrech.

Celý formační proces zahrnuje a vzájemně propojuje všechny hlediska života a služby účastníků. Je nutné, aby byl úplný, dobře organizovaný a přizpůsobený potřebám účastníků v oněch čtyřech rozměrech: lidském, duchovním, intelektuálním a pastoračním.¹³⁷

¹³⁷ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Základní normy pro formaci trvalých jáhnů, 1998, čl. 66-88

2.1.9 Manželství trvalého jáhna

Svätost manželství je velkým Božím darem. I tato svátost se stává zřídlem duchovního života trvalého jáhna. „V manželství se láska stává mezilidským darováním, vzájemnou věrností, pramenem nového života, podporou ve chvílích radosti i bolesti, jedním slovem se láska stává službou a ženatý jáhen ji má užívat také jako podnět pro svou službu v církvi. ...Ženatý jáhen se má cítit zvláště zodpovědným ve vydávání jasného svědectví svatosti manželství a rodiny. Čím více budou jáhnové růst v lásce, tím silněji poroste jejich darování se dětem a tím účinnější bude jejich příklad křesťanskému společenství.“¹³⁸

Proto se konají programy a aktivity, které směřují k celé jáhnově rodině, aby byla lépe chápána jeho služba. Je snaha, aby manželky trvalých jáhnů byly informovány o službě manžela a jeho činnosti v církvi, „aby se však vystříhala každého nepatřičného zásahu a uvedla tak v soulad a realizovala vyvážený a harmonický vztah mezi životem rodinným, profesním a církevním“.¹³⁹

Má-li být dobře pochopen vztah služby manželské a jáhenské je zapotřebí pochopit identitu povolání ženatého jáhna. Jaký je tedy vztah je svátost manželství a svatost posvátného stavu? Odpověď na toto nalezneme v Písmu a v dokumentech Magisteria.¹⁴⁰ Nedostatečné pochopení některé z těchto svátostí může deformovat skutečný obraz o identitě ženatého jáhna. Dostát těmto úkolům vyžaduje odpovídající přípravu, která nese název „rodinná formace“.

¹³⁸ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl. 61

¹³⁹ Tamtéž, čl. 61

¹⁴⁰ Jan Pavel II.: Familiaris Consortio [online]. 1981 [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>, 16

2.1.10 Role manželky trvalého jáhna při jeho formaci

Ženatý muž může být vysvěcen pouze, když mu manželka dá svůj souhlas.¹⁴¹ Avšak toto manželčino „ano“ nemůže být bráno jen jako nějaká formalita, či dokonce rezignace na manželovu vedlejší činnost.¹⁴² Její „ano“ má být „ano“ Duchu svatému a Církvi. To oni ji žádají podělit se o svého manžela. A tak, když jen manžel přijímá svěcení, dává tato skutečnost nový rozměr jejich manželskému a rodinnému životu. Manželka i děti se tímto způsobem podílí na milostech i službě jáhna.¹⁴³

V konkrétním životě se po vysvěcení jáhna od jeho manželky „vyžaduje osobní vynalézavost, aby bylo dosaženo potřebné jednoty života.“¹⁴⁴

Významně se podílí na formaci manžela a má být přímluvkyní za svého manžela jáhna. Někdy se může podílet aktivně na službě manžela, jindy je její služba skrytá. Její permanentní úlohou však bude vždy znovu a znovu nacházet rovnováhu, což znamená někdy brzdit svého manžela, když se vášnivě, duší i tělem pustí do své služby.¹⁴⁵

I v brněnské diecézi pak bojujeme s některými nebezpečími a specifiky pochopení jáhenské služby ze strany manželek a dětí. Tyto specifika charakterizoval P. Aleš Opatrný následovně:

¹⁴¹ CIC 1031

¹⁴² KONGREGACE PRO KLÉRUS: Základní normy pro formaci trvalých jáhnů, 1998, čl. 37

¹⁴³ EVANS, M.: Podporovat blízkost. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

¹⁴⁴ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl. 61

¹⁴⁵ EVANS, M.: Podporovat blízkost. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

Sebepochopení jáhna je možno charakterizovat například takto:¹⁴⁶

- dosáhl jsem svého, uskutečnil se můj sen
- otevřel se mi prostor pro službu
- k tomu, co jsem většinou už dělal, jsem teď vybaven posláním (oficiální misí církve) a svátostnou milostí
- mám legitimní důvod k úniku z některých oblastí rodinného života, případně z jiných vazeb a povinností

Manželka může chápat svůj postoj k manželovi, který se stal jáhnem, například takto:

- dělej si, co chceš
- já si dělám tohle a ty zas támhleto, a něco budeme žít i spolu
- žena jáhnovi fandí
- žena i celá rodina jáhna podporuje
- žena jáhna respektuje, ale setrvává v určité distanci od jeho služby
- žena se cítí být spolusvěcena s jáhnem

Postoj jáhnových dětí lze někdy specifikovat následovně:

- je jim to jedno
- fandí tátovi jáhnovi
- stydí se

¹⁴⁶ OPATRŇY, A...: Vztahy: Jáhen a manželství, jáhen a cíkev. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

- jsou přetíženy problémy, které farnost s jáhnem prožívá a které dopadají i na ně
- jsou přetíženy očekáváním, že budou jen a jen příkladnými dětmi v příkladné rodině

S ohledem na službu jáhna je zde, kromě časových nároků, reálné nebezpečí, že se jeho služba stane „posvátnou skrýší“, do které jáhen zalézá jako do jeskyně, anebo „legitimací“ k pohrdání manželstvím a manželkou ve jménu „vyššího poslání“ a „beztrestnou cestou“ ke zbavení se zodpovědnosti za řešení problémů v manželství.¹⁴⁷

Na druhé straně, o službě a starosti Církve o jeho rodinu *Základní normy* hovoří o tom, že do formace kandidátů na jáhenství mají být „zahrnuty i manželky a děti (...) jako i jejich příslušná společenství, ke kterým patří (...) Zvláště je třeba připravit specifický formační program pro manželky, který by je připravil (...) doprovázet a podporovat službu manžela.¹⁴⁸

P. Aleš Opatrný však dodává: „Zdá se, že pokud jde o pomoc rodinám jáhnů v situaci, kdy mají přijmout jáhenství svého otce a manžela, a také v otázkách duchovního uchopení této nové situace, jsme dlužni jáhnům a jejich rodinám zatím prakticky všechno.“¹⁴⁹

¹⁴⁷ OPATRNÝ, A.: Vztahy: Jáhen a manželství, jáhen a církev. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

¹⁴⁸ KONGREGACE PRO KLÉRUS: *Základní normy pro formaci trvalých jáhnů*, 1998, čl. 56

¹⁴⁹ OPATRNÝ, A.: Vztahy: Jáhen a manželství, jáhen a církev. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

2.2 Následná formace trvalých jáhnů

Přijetí jáhenského svěcení je završením intenzivní přípravy a současně začátkem nové etapy života, která bude od té chvíle mimořádným způsobem zasvěcena službě Bohu, lidem a církvi. Jáhen musí dále pokračovat ve formaci takovým způsobem, aby „povolání «k» jáhenství pokračovalo a znovu vyjadřovalo jeho povolání «v» jáhenství“¹⁵⁰

Proto i po vysvěcení, je nutno věnovat následné formaci trvalých jáhnů maximální pozornost. Je zapotřebí rozvíjet lidský, intelektuální, duchovní a pastorační rozměr jáhnů. Tuto zodpovědnost o formaci jáhnů má diecézní biskup a oni mají povinnost se této formace ochotně účastnit.

Avšak úspěšnost stálé jáhenské formace je odvislá především na osobním přístupu jáhna. On sám musí být přesvědčen o potřebnosti formace a dbát o její průběh. To vyžaduje zejména vnitřní disciplinu a svědomitost a aktivní přístup každého jáhna.

Samozřejmě, že tak jako v jiných oborech lidské činnosti i zde dochází k vyhranění některých jedinců vůči těmto snahám a činnostem. To se projevuje zejména v účasti na setkáních jáhnů s biskupem, na formačních setkáních, kde je jáhnům maximálně vycházeno vstříc při volbě témat, která tvoří náplň formačních setkání.

¹⁵⁰ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl. 63

V průměru lze hovořit o zhruba padesáti procentní účasti na jednotlivých formačních setkáních, při setkáních s biskupem je, bohužel, toto číslo ještě mnohem nižší.

Avšak ti, kteří se jednotlivých setkání účastní pravidelně, tvoří ono „zdravé jádro“ společenství a napomáhá tak k jeho růstu a rozvoji ve zmíněných oblastech.

Trvalá formace je požadavek, který navazuje na počáteční formaci, se kterou má stejný cíl a význam a ve srovnání s níž plní funkci integrace, uchovávání a prohloubení.

Zásadní ochota jáhna vůči druhým představuje praktické vyjádření svátostného připodobnění se Kristu Služebníku, přijatého prostřednictvím svátosti svěcení a vtisknutého do duše skrze charakter: je to cíl a neustálé připomínání služby a života jáhnů.

Trvalá formace pak zahrnuje a integruje všechny rozměry jáhnova osobního života i služby.

V brněnské diecézi se zpravidla pořádají dvě až čtyři formační setkání v daném roce, dvě až tři setkání s diecézním biskupem a pravidelné podzimní exercicie, na kterých bývá účast obvykle vyšší než je účast při jiných setkáních.

Na jáhna jsou v jeho službě a každodenním životě kladeny maximální nároky a proto se musí snažit o dobrotu srdce, trpělivost, laskavost, o sílu ducha, lásku ke spravedlnosti, věrnost danému slovu, o obětavého ducha, odpovědné chování vůči svobodně přijatým úkolům, o ducha služby atd.

Praktikování těchto ctností pomůže jáhnům stát se vyrovnanými osobnostmi, zralými v jednání a v rozlišování činů i okolností.

Proto musí duchovní formace v jáhnech rozvíjet aspekty spojené s trojitou službou kazatelskou, liturgickou a charitativní.

Při duchovních cvičeních, kterých by se měl jáhen účastnit alespoň jednou za dva roky,¹⁵¹ si jáhen prohlubuje svůj duchovní život ve shodě s plánem svého duchovního rozvoje, který sestavuje, popřípadě koriguje ve spolupráci se svým duchovním vůdcem. V něm by měly být zahrnuty zejména – účast na každodenní eucharistii, prohlubování mariánské úcty, asketické praktiky a rozvoj osobní meditace.

Vedle patřičného prohlubování znalostí teologických věd ať se pečuje o osvojení si pastoračních metod¹⁵² k účinné službě.

Stálá pastorační formace spočívá zejména ve zvyšování jáhnovy iniciativy ve zdokonalování účinnosti vlastní služby. To má za následek zpřítomnění lásky a služby Krista všem lidem bez rozdílu, zvláště slabým a potřebným.

Se schválením biskupa byl vypracován plán trvalé formace, který bere na zřetel věk a specifické situace jáhnů, spolu s požadavky jejich pastorační služby.

Pro ženaté jáhny jsou kromě jiných naplánovány iniciativy a aktivity trvalé formace, do kterých jsou zahrnuty nějakým způsobem i manželky, popř. celé rodiny, vždy však s ohledem na úkoly na ně kladené a na nezávislost jejich služby.

První měsíce jáhenské formace naplní sama služba. „Jejím vykonáváním jáhen dozrává a stále více zaměřuje své osobní povolání ke svatosti v plnění vlastních povinností vůči společnosti a církvi, zvláště funkcí a závazků týkajících se jeho služby“¹⁵³.

Mimořádným cílem formace jáhnů je pak probouzet v nich vědomí poslání, které jim pomáhá překonat napětí mezi spiritualitou a službou či také rozdvojení mezi světským zaměstnáním, které vykonávají, a přijatou svátostí svěcení a s ní spojenou jáhenskou službou

¹⁵¹ CIC, kán. 276, § 4.

¹⁵² CIC, kán. 279

¹⁵³ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl. 75

2.3 Zhodnocení formace trvalých jáhnů v brněnské diecézi

Hlavním cílem bakalářské práce bylo, po úvodním obecném popisu jáhenství, zjistit a popsat, jakým způsobem je v brněnské diecézi uskutečňována vstupní a trvalá formace trvalých jáhnů. Na základě výše uvedeného je možné konstatovat, že vstupní formace kandidátů trvalého jáhenství i formace následná u jáhnů již vysvěcených v brněnské diecézi je uskutečňována na základě dokumentů *Magistéria*, papežských dokumentů a zejména pak, dle základních dokumentů pro tuto formaci – Směrnice pro formaci, život a službu trvalých jáhnů v České republice a Základní normy pro formaci trvalých jáhnů, směrnice pro službu a život trvalých jáhnů.

Příprava k jáhenství, jako každá jiná formace člověka, vyžaduje systematický přístup. Klíčovým subjektem i objektem formace je samotný účastník. Kompletní formace, tj. vstupní i následná, je realizována pod přímým vedením biskupa, který si k této zodpovědné úloze přibírá různé spolupracovníky. Příprava k jáhenství však neznamena jen formaci k přijetí jáhenského svěcení, ale vyjadřuje neustálou snahu o připodobnění se Kristu služebníkovi. Tato vlastní formace se tedy vztahuje i na již vysvěcené jáhny a realizuje se ve čtyřech různých obdobích, které však tvoří jedinou organickou cestu k trvalému jáhenství.¹⁵⁴

Jáhenská formace je uskutečňována ve čtyřech hlavních rozměrech – lidském, intelektuálním, duchovním a pastoračním, přičemž pod lidský rozměr lze zahrnout fyzický, charakterový, emocionální a sociální rozvoj.¹⁵⁵

Všechny tyto součásti formace reflektují tři klasické roviny vztahů: vztah k sobě, vztah k bližnímu a vztah k Bohu.

¹⁵⁴ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů, 1998, čl. 63

¹⁵⁵ Tamtéž, čl. 66-70

Při formaci vstupní je rozvoj zaměřen především na lidskou, duchovní a pastorační oblast, protože kandidáti jsou obvykle čerstvě po ukončení studia na teologické fakultě, nebo ještě studují, tudíž rozvoj intelektuální byl suplován právě tímto, při formaci následné je pak důraz kladen na všechny čtyři aspekty rozvoje trvalého jáhna.

V brněnské diecézi bylo v zadaném časovém intervalu formováno a následně vysvěceno 36 trvalých jáhnů. V období let 2000 až 2010, prošlo formací a následně bylo vysvěceno 10 trvalých jáhnů, přičemž v období do roku 2004, kdy byla formace svěřena AKS v Olomouci, bylo vysvěceno 7 trvalých jáhnů. V současné době probíhá formace 7 kandidátů trvalého jáhenství, která započala v květnu 2010.

V prvním zmíněném období, tj. do roku 2004 byla formace zaměřena spíše teoreticky, v intencích výuky na teologické fakultě, a trvalí jáhnové potom nestačili v praxi. Praxí je myšlena liturgická služba oltáře a služba charitativní.

Na základě těchto poznatků byla biskupem formační metoda pozměněna; je kladen základní důraz na praktickou přípravu trvalých jáhnů pro různé druhy pastorační a liturgické praxe.

Pro naplnění intencí obou základních dokumentů pro formaci a život trvalých jáhnů, je nutné zabezpečit vytvoření jednotného dokumentu, jakých si interdiecézních pravidel, či příručky pro formaci trvalých jáhnů a to jak vstupní, tak i následné. Zde je dobré poznamenat, že se v této rovině v brněnské diecézi již usilovně pracuje na takovéto příručce, která do budoucna zabezpečí snazší práci jak vedoucím formace, tak i formovaným.

Osobně se domnívám, že vytvoření těchto pravidel povede k zefektivnění formační přípravy kandidátů i při formaci následné u již vysvěcených jáhnů. Nebude tedy nutné zpracovávat řadu informací z mnoha zdrojů, což umožní strávit delší čas samotnou formací každého jednotlivce.

Při analýze příčin nedostatku zájemců o trvalé jáhenství v období let 2005 až 2010, jsem dospěl k závěru, že hlavní příčinou tohoto jevu je malá propagace uvedeného poslání v církvi a církví.¹⁵⁶

Ke službě trvalého jáhenství je nutno volat stejně naléhavě, jako ke službě kněžské, aby bylo možné ze strany církve reagovat na skutečné potřeby, které svět v současné době potřebuje.

Jáhenská služba, která je vykonávána obvykle současně s civilním zaměstnáním, je velkým přínosem pro církve i svět. Aby bylo možné tohoto cíle dosáhnout je zapotřebí popularizovat jáhenství tak, aby bylo dosaženo kvalitnějšího přijímání jáhnů ze strany farníků.

¹⁵⁶ V roce 2011 dochází k obratu v zájmu o povolání k jáhenství. V současné době je v brněnské diecézi evidováno přes 15 nových žádostí k přijetí do formace.

Seznam literatury

- BIBLE, (český ekumenický překlad), Česká biblická společnost 2006
- BOUBLÍK, V.: Boží lid. Kostelní Vydří: KNA 1997
- DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KNA 2002
- DOUGLAS, J. D.: Nový biblický slovník. Praha: Návrat domů 2009
- DUKA, D.: Úvod do SZ [online]. [cit. 2011-11-10] Dostupné z: <http://krystal.op.cz/pub/udps3.htm>
- EVANS, M.: Podporovat blízkost. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič
- JAN PAVEL II.: Ecclesia de Eucharistia [online]. [cit. 2011-10-15] Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/Ecclesia_de_Eucharistia_media.pdf
- JAN PAVEL II.: Familiaris Consortio [online]. 1981 [cit. 2011-10-15] Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>
- KAŇA, J.: Jáhni a my. Kostelní Vydří, KNA 2005
- KAŇA, J.: K teologii kněžství a diakonátu. In: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračního střediska sv. Vojtěcha, K teologii kněžství a diakonátu., Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič
- KLIESCH, K.: Skutky apoštolů Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 5, Kostelní Vydří: KNA 1999
- KODEX KANONICKÉHO PRÁVA. Praha: ZVON 1994
- KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU: Směrnice pro formaci, život a službu trvalých jáhnů v České republice. ČBK 2007 [online]. [cit. 2011-05-10] Dostupné z: http://www.biskupstvi.cz/dokumenty/smernice_stali_jahni.pdf
- KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU: Základní normy pro formaci trvalých jáhnů. ČBK Praha 2002
- KONGREGACE PRO KLÉRUS: Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů. ČBK Praha 2002
- KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVÁTOSTI.: Všeobecné pokyny k Římskému misálu, ČBK 2003
- KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE. Praha: ZVON 1995
- MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: Diakonát – vývoj a perspektivy. Praha: Krystal OP 2008

OPATRŇÝ, A.: Vztahy: Jáhén a manželství, jáhén a církév. In: PASTORAČŇÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračŇního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: PastoračŇní středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

OPATRŇÝ, M.: Zapojení stálých jáhnů českých a moravských diecézÍ v pastoraci [online]. [cit. 2011-11-10] Dostupné z:
http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpt/vyuka/pastoralni_teologie

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: Výklad Bible v církvi. KostelnÍ Vydří: KNA 2007

PASTORAČŇÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračŇního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: PastoračŇní středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

PAVEL VI., Apoštolský list *Ministeria quaedam*, IV, V [online]. [cit. 2011-11-10] Dostupné z:
http://www.eamos.cz/amos/kpt/modules/low/kurz_text.php?id_kap=6&kod_kurzu=kpt_993

PAVEL VI.: Sacrum diaconatus ordinem [online]. [cit. 2011-09-11] Dostupné z:
http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19670618_sacrum-diaconatus_en.html

PAVEL VI.: Evangelii Nuntiandi [online]. 1975[cit 2011-09-15]. Dostupné z:
<http://www.kebrle.cz/katdocs/EvangeliuNuntiandi.htm>, čl. 45

POSPÍŠIL, C.V.: Deus caritas est a diakoni [online]. [cit. 2011-11-15] Dostupné z:
<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-4/Deus-caritas-est-a-diakoni.html>.

WINDELS, O.: Jáhenská služba při liturgii. In: PASTORAČŇÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA: Texty pastoračŇního střediska sv. Vojtěcha, Služba trvalých jáhnů I.,II., Praha: PastoračŇní středisko sv. Vojtěcha 2005, CD nosič

ZEDNÍČEK, M. Jáhenky v církvi [online]. [cit. 2012-05-20]. Dostupné z:
<http://ukz.katolik.cz/texty/zednicek-jahenky.htm>